

Vg
5844

P

Al

L

L

el

C

n

XX. 1900

Q. 191. 3

De

III 721 721

PATHMO LV THERI

IN ARCE WARTEBURG

PROPE ISENACVM,

Q. 191

ANIMADVERSIONES HISTORICAE

Adversus Pallavicinum & alios historio- graphos Romanenses,

Quas

V. D

Pro Magisterii gradu ab incluta Facultate

Philosophica rite consequendo,

PRAESIDE V. C.

CHRISTOPHORO CELLARIO,

Histor. & Eloqu. Profess. Publ.

publico eruditorum examini

Ad d. XXIX. Februar. A. M DC. XCVI.

obtulit

A. & R.

AUGVSTINUS ANTONIVS,

Zittaviensis.

nunc recusa & aucta notis aliquot utiliorib9.

HALÆ MAGDEBURGICÆ,

Litteris CHRISTIANI HENCKELII, Acad. Typogr. 66.

KK 191

3,721

VIRIS
ΘΡΟΝΙΑΒΕΤΑΤΟΙΣ PLURIMUMQUE REVE-
RENDIS

DN. PAULO ANTONIO,

SS. Theol. Lic. & P.P. in alma Fridericiana
Ordinario, & Consistorii Duc. Magd. Consiliario.

*Fratri meo, Parentis loco ætatem
devenerando,*

ET

**DN. SEBASTIANO
SCHRAMMIO,**

Aulæ Ifenacensis Inspectori Ecclesiastico,
Ministroque verbi divini in patria quam fidelissimo,

Fautori longe desideratissimo;

Secundam hanc editionem

In testimonium debitæ pietatis

atque observantiæ

nec non gratam secessûs mei Ifenacensis
recordationem

Hala Magd. M DC XCVI.

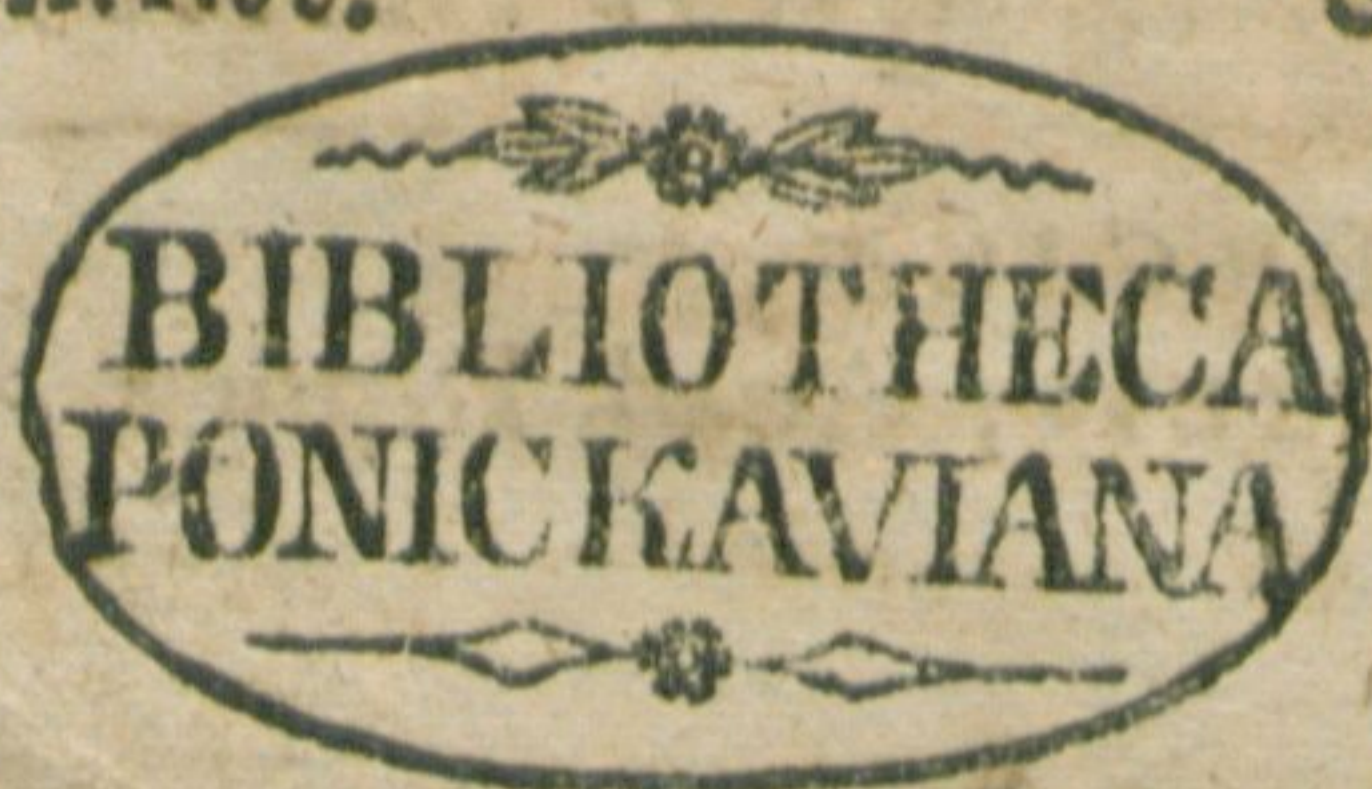
d. XIX. Nov.

devoto affectu

& cum omnigenæ prosperitatis voto
pariter

D. D. D.

M. AVGVSTINVS ANTONIVS.

Q. D. B. V.

§. I.

Hercitationem historiam quod *de Lutheri Pathmo* exhibeo, causam optionis aliam reddere non possum, quam quod in id incidi argumentum, debita cum admiratione gestarum superiore seculo rerum in Christiana Ecclesia.

§. II. Ecquis verò per Lutheri Pathmum, locus nunc designetur, jamjam docet prima pagina & inscriptio; arx nimirum Warteburg, prope Isenacum, celebre Thuringiæ oppidum, sedem hodie Ducis Saxoniae Serenissimi IOH. GEORGII. modo paucis admonuerim, nomenclaturam hanc ab insula quadam ex Sporadibus maris Ægei, *Pathmo* dicta, in quam S. Euangelista & Apostolus Ioannes, ob testimonium divinæ de Christo veritati præbitum, imperante Romanis T. Flavio Domitiano, relegatus esse traditur Apoc. I, 9. ipso autore Luthero, petitam esse.

§. III. Nimirum & Lutherus, publice confessus Christi puram doctrinam A. O. R. M. D. XXI. in Comitibus Wormatiæ, iubente Imp. Rom. Carolo V. augustissimo, edictove solemnibus, nomine Cæsaris atque Imperii ibidem proscribitus, secessum eum, quo iussu **FRI-**
DERICI III. cognomine sapientis, Electoris Saxoniae laudatissimi, ministris quibusdam ex nobilitate se-

A 2

cre-

Occasione

Lutherus

S.

cretioribus, conspectui hostium publico per aliquot menses subductus est, *Pathmum* suam appellare voluit; quodam (inter alia, quæ nota in vulgus sunt, adeoq; & recensione nostra minus indigent) ad Apocalypsin Iohanni in Pathmo factam habito respectu, ceu profiteatur ipse T. I. Ien. G. ad Franciscum a Sickingen f. 501.
 „ daß ich dieweil in dieser Wüsten/ und in meiner Pathmos
 „ nicht müssig sey / hab ich mir auch ein Apocalypsin ge-
 „ schrieben ꝛc.

§. IV. Missam igitur nunc facimus *Pathmum* * illam Coburgensem, in qua noster post novem annos, MDXXX, tempore exhibendæ Carolo V. Augustanæ Confessionis, aliquandiu penes Francos delituit, ut præsto esse posset Confessoribus Augustanis, si quidem ejus consilio uti vellent, nisi quod hanc ex causa illius *Pathmi Isenacensis*, quadam nempe adhuc vi edicti *Wormatiensis*, quo Augustam Vindelicorum intrare cum aliis Confessoribus, & sub ipsius Imperatoris quasi conspectum venire vetabatur, ortum habere videri, indicandum hoc loco est.

* *Matthæus in vita Luth. p. 151. da D. Luther zu Coburg in seinem Pathmolag ꝛc. conf. T. 9. Altenb. f. 1578. T. 5. f. 166. & Tom. 5. Ien. G. f. 23. b. 40. a. 43. b. 44. a. 76. a. 116. a. 118. a. 120. b. 121. a. 125. a. 146. a. & c. singularia notavit ex Chytrao & Celestino D. Val. Alberti in Wiederlegung des Buchs: Augustana & anti-Augustana confessio. in der Vorrede § 29. & postea p. 8.*

§. V. Ut autem rem ab ovo, quod ajunt, ordiamur, cum Lutherus *Wormatiæ* (quorsum *Witteberga* magno profectus erat periculo) moveri nullo consilio humano posset, ut intra certum tempus, Cæsaris præfinitum autoritate, revocaret ea, quæ divinis ex scripturis hausta fuisse asseveraverat, Carolo quantumvis datam Luthero fidem publicam, ex æquo & bo-

norum omnium voto, neglectis consiliis quorundam de fide non servanda hæreticis, laudabili exemplo servante, effecit tandem Hieronymus Aleander, Nuncius Romani Pontificis Leonis X, confitente ipso Pallavicino parte I. Hist. Conc. Trid. c. 28. n. 1. 7. ut contra Lutherum, *post elapsam viginti (& unius) dierum terminum, ubicunque deprehensus fuerit, procedere Imperator, d. 8. Maji, vel potius d. 26. ejusdem, suo & publico Imperii nomine iusserit, verbis iis retentis omnibus quæ ad subscriptionem Aleander obtulerat.*

§. VI. Cæsareæ hujus proscriptionis eum certior factus esset Fridericus Sapiens, qui jam corpore infirmior Wormatia discesserat cum pluribus Principibus, quemadmodum is ante comitia Luthero de fide publica diligenter prospexerat, ita & finita hoc pacto publica audientia eo magis consilia inire cœpit de occultando Luthero; saltem usque dum Imperator ex Germania discederet. Confusus, temporis aliquo tractu, faciem rerum (volente Deo propitio Patre nostro cœlesti, cujus sane erat Elector observantissimus) irimutatum. præsertim cum alii quidam Principes ægre ferrent, ipsis insciis, tale edictum ab Aleandro, dictione nimis aspera in virum, cui iam tum plures faverent, causa eius sincerius cognitâ, efformatum legi publice; die etiam promulgationis retracto ad diem Maii octavam, ut omnium ordinum suffragiis approbatum edictum fuisse videretur. ipse Lutherus quam sæpissime doluit, tantum Imperatorem, suo ipsius damno victum humanis consiliis, Aleandro, similibusque tantum, permisisse.

§. VII. Notum autem est in omni historia, quam sollicito & plus quam circumspecto, in istis etiam rebus, animo, quaque in Imperatorem & Imperium fi-

de infucata, & modesto summæ suæ autoritatis usu fuerit Fridericus Sapiens. Hinc optimo animo & absque omni perfidia aut læsione conscientiæ, ipsa potius conscientia ad normam verbi diuini pectus Germanum impellente, & pro statu Germaniæ mandauit Iohanni a Berlepsch Præfecto Wartburgensi, & Burckhardo Hundio Altensteinii Dynastæ, ut Lutherum loco aliquo concluderent, quem ipse sibi omnino taceri vellet, agitatis prius Wormatiæ similibus consiliis cum equitibus Friderico Thunauio, Philippo Feilitchio, & Canonico Altenburgensi G. Spalatino.

§. VIII. Quod & factum suo tempore per omnia, vt fuerat imperatum. Reuerterat Lutherus Wormatia Isenacum, ubi & concionem habuit, *sed timido Parocho, & Notario, testibusque presentibus, coram ipso protestante, humiliter tamen excusante necessitatem hanc ob me-*

Edit. Bero- tum tyrannorum suorum, ut ipse scribit T. I. epist. p. 328.
lin. A. 1579. hinc deflectens ad pagum Möre, * ubi apud Iohannem
Studio G. Lutherum, parentis sui fratrem, pernoctatus erat &
Celestini. honesto consanguineorum amore, & quia familiam
 inde duxerat, trans sylvam circa tractum Salzungen-
Tom. I. Isleb. sem cum ad Walterhausen tenderet, *soluens a propin-*
f. 43. b. quis suis, prope arcem equitum Hundiorum Alten-
Seck. l. 1. hist. stein, & vicum Schvveina, ad radices sylvæ Thuringi-
Luth. p. 159. giacæ, Vierram amnem versus sitæ, cum tribus vel
Sagitt. in vi- duobus equitibus, in via quadam anfractuosa interce-
ta Spal. p. 51. ptus die 4. Maji retro inde circa mediam noctem per
 sylvas in arcem Wartburg vel Wartenburg supra Isenacum in altissimo montium vertice constructam, vetustissimam Landgraviorum Thuringiæ sedem, & S. Elisabethæ habitatione, aliisque casibus notam, conclusus est.

*vel Mara, qui pagus subest hodie Duci Saxonie Meiningensi

*Mandatum
 f. Korb
 f. Astor
 les.*

BERNHARDO, ERNESTI PII F. habitantibus ibi incolis quibusdam rustica pronuntiatione, *Linder dictis ex Lutheri familia.*

§. IX. Audiamus ipsum in mediis curis & languoribus corporis lepide narrantem sua Lutherum: *Frater meus equites in tempore videns, a curru se subraxit, & in salutatus Walterhausen pedestris vesperi venisse dicitur. ita sum hic exutus vestibus meis, & equestribus indutus, T. I. ep. c. l. longo itinere, novus eques, fessus, hora ferme undecima ad mansionem noctis perveni in tenebris. p. 326. inter captivos (qui forsan eo jam tempore custodiri in arce solebant, uti hodiernum in ipso etiam illo conclavi, quo Lutherus fuit collocatus) liber. ibid.*

§. X. Ab eo tempore in epistolis ad amicos ex Pathmo, modo ex Insula Pathmo, modò ex eremo, Lutherus scribit, modò ex Pathmo *mea, ex loco peregrinationis meae, ex loco meo T. 2. Ien. Lat. f. 280. Witt. lat. f. 213. Tom. 2. ep. p. 9. inter volucres de ramis suaue cantantes, Deumque totis viribus laudantes die ac noctu T. I. ep. p. 332. ex regione avium ibid. p. 325. ex regione volucrum p. 326. ex regione aëris ibid. ex monte p. 328. plura non habeo, cum sim eremita, anachoreta, vereque monachus, sed neque rasurâ neque veste, (ordinis) Equitem videres, ac ipse vix agnosceres p. 331. nihil habeo quod scribam, eremita tandem verus p. 341; ad ordinem eremitarum S. Augustini, cui adscriptus erat, & ad rationem loci, in omnibus hisce cognominibus, respiciens.*

§. XI. Ad Nicolaum Amsdorfium quidem (Lutheri prius, & postea inclyti Principis atque Confessoris Iohannis Friderici, Ienâ Isenacum ex diuturna captivitate reuisuri, Comitem, cuius monumentum ad sacellum ædis Georgii erectum Isenaci conspicitur) varia id temporis Lutherus misit, quæ, quamdiu Path-
mus

mus illa quædam quasi Utopia fuerit, jucunde tradunt; Scripseram ad vos omnes, mi Amsdorfi, sed consule meliore audito, discerpsi penitus, quod nondum esset tutum literas committere. T. I. ep. p. 326. & ad Spalatinum, qui pariter committiis adfuerat Wormatiæ: quod nondum ad te scripsi, consulto factum est, ne recens fama captiuitatis meæ, causa cuiquam esset intercipiendi literas. Hic varia de me narrantur: invalescit tamen opinio, me esse ab amicis captum & Francia missis. Cras tempus datæ fidei Cesaris exspirat, ad arcem Altenstein captus sum, Amsdorfio id necessario scierte, me esse alicubi capiendum; sed locum ignorat custodia mea. p. 327. 328. & T. 9. Altenb. pag. 1569. Amsdorfium enim, quo pacto avulsum a se Lutherus T. I. ep. p. 326, dicat, illustrat Matthesius conc. 3. in historia benevolæ illius invasionis: *Der eine Knecht bläuet den Zuhman / und treibet ihn fort / so Ern Amsdorf fortführet / biß sie dem Gefangenen einen Gepner* (quod vocabulum de vestibus equestribus ex §. 9. debet intelligi) *umbgeben* &c. p. 28. *Iuniori Principi* (Ioh. Fridericum innuit, ut colligere licet ex p. 333.) *novissimis literis non respondi, quod non patebat locus, nec puto necessarium, ne multiplicatis literis & loci secretum prodatur, occasione quapiam T. I. ep. 334; cuius epistolæ festiva subscriptio est: ex Insula Pathmo d. 10. Jun. A. MD XXI. Henricus nescius. Placet* (ita alibi Lutherus) *illustrissimo Principi nostro, nondum esse notum locum meum* Tom. 2 ep. p. 6.

§. XII. Vtcunque vero celabatur locus occultationis, ejus tandem fama forte divinatix quoddam fecit indicium; vt constat ex iis, quæ scripsit aliquando Lutherus ad Amsdorfium: *quod scriba ille* (duobus enim Secretariis Hieronymo Rudolpho & Johanni Veihelio non nihil consilii Wormatiæ habiti innotuerat)

rat) famam fecerit me esse in Wartperg, permitte. neque enim ubi sim, Principes ipsi sciunt: quanto minus scriba ille? T. I. ep. p. 338. iterumque ibidem ad Spalatium, qui Friderico a secretis fuerat, in istis comitiis, cui & familiaris hac in re committere sese poterat Eremita, quoniam Elector ipse jam Wormatiæ per hunc, consilii quid de se abdendo, significari voluerat: scribit Amsdorfus, quendam scribam Ducis Johannis scripsisse ad Torgensem mulierem, me esse in arce Wartperg, hinc natum eum rumorem imo auctum ubiq; persuadebit hic rumor, quod ex aula venerit, sive ille verè scierit, sive divinarit; ut frustra celaverimus hanc rem tanta felicitate. Sic Satan insidiatus rem prodit. Sed ex hospite meo intelligo, nimis constanter id asseri ubique, ut jam celari res non possit amplius: etsi nos adhuc fortiter celamus, indignantes nostram fidem, felicem operam, leviter frustrari p. 341. ad eundem: Dux Johannes Senior tandem novit, ubi agam, hætenus ignarus, hospes meus clam ei aperuit: sed bene tacebit p. 356. Vestigia autem divinantium legit Lutherus, Spalatio denique confessus in literis familiaribus: Audio rumorem spargi, mi Spalatine, Lutherum agere in arce Wartperg apud Isenacum. atq; id homines suspicari facit, quod illic in sylva captus sim. sed dum illi sic opinantur, ego interim hic tutus lateo, modo fratribus fides adsit, qui circum me sunt. si me libri editi prodent, mutabo locum. mirum quod Boëmiam nemo nunc cogitat T. 2. p. 9.

§. XIII. Mirum non est, incertâ adhuc famâ loci, in quem subductus is ferebatur, in notando loco ex sermonibus tunc sparsis erratum fuisse. Notâ tamen nunc aliquâ digni forsan sunt illi, qui ex instituto contextentes historias, rebus in vulgus notis, nihilominus in hodiernum usque diem cum Cochlæo, Pallavicino, Seck. l. c. f.

Maimburgio, Natali Alexandro T. 23. H. E. p. 464. Varrillasio, pro arce Wardeburg prope Isenacum, arcem *Vestberg, Westberg, Wastburgum* prope *Alstet*, alii ipsum *Alstet*, varios inter errores alios, substituunt.

§. XIV, Sunt, qui *octo* viris, sunt, qui paucioribus compertam hanc Lutheri cryptam, fuisse tradunt. sunt quoque, qui Pontificem Romanum Leonem X, magos de loco isto consuluisse memorant, Autores non contemnendi, * quorum quidem bonam fidem in dubium vocare nolumus, qui & hodiernum satis superque novimus, quid valeant odia sanguinolentorum pro vitæ hujus lautitiis & honore militantium, in tanta, proh dolor! animorum corruptione & malitia: malumus tamen nunc ea commemorare & excutere, quæ magis sunt obvia, & minus a captu vel præsumptione hominum remota, quæq; ex ipsis adversariorum scriptis petere licet.

* *Chytraeus parte I. Saxon. p. 580. Letus in Comp. p. 373.*

§. XV. Cogitari enim facile potest, varios rumores hac de re inter adversarios aliosq; * omnes fuisse sparsos. quæ §. 6. & II. allata sunt, conveniunt utique hætenus cum iis, quæ, diverso licet fine, Pallavicinus refert, *confestim raptus nuncios WORMATIAM pervenisse, plerosq; ac imprimis Cæsarem, supicatos, eum nequaquam ab adversariis captum, sed ab amicis subductum, ne in primo aestu edicti jam imminentis, gravius aliquid pateretur* c. l. f. 44. Si verum est, utrumque Pontificis legatum, Martinum Caracciolum & Aleandrum, WORMATIÆ in magnum vitæ discrimen adductos, eo quod blatero quidam mentitus fuerat, visum a se suis ipsius oculis Lutheri cadaver transfossam, repertumque in argenti fo-

fodina sepultum; five quod quererentur nonnulli, Lutherum violata fide publica in vinculis detineri, agnoscit ipse Pallavicinus, rerum statu perturbato, *semper* & *ubique in promptu* esse ejusmodi spermologos, quorum ineptiæ in odium causæ ipsius valere haud quam debent. Utinam is qui ægre tulit, feri tales tabulas cum periculo securitatis publicæ, agnovisset pariter, redire potius *culpam* omnis mali ad eos, qui *summa malunt* misceri imis *quam ut* piis desideriiis, publicis omnium bonorum querelis, castæque veritati, in corde suo, adeoque & ipso opere, relinquunt locum. nostrum sane Lutherum alieno animo fuisse ab istis agendi rationibus, infra §. 24. probabitur.

* Nic. Gerbelii Icti epistolam M.S. insignem hic exhibet Seckend. c.l. f. 161.

§. XVI. Majoris momenti videtur, quod in unum omnes Romanenses contendunt, hanc Lutheri subductionem in *fraudem edicti* Wormatiensis publici susceptam. Verum enim vero, si quis præter ea, quæ §. 5, 6, 7. adducta sunt in medium & porro adducentur, rite expendit, qua ratione quisque secum ipse, si hic esset constitutus in angustiis, agi cuperet in tali causa; quove animo declament tale quid adversarii, lubentioribus scilicet auribus miseri Lutheri fata ex Roma, quam ex Pathmo Saxonica percepturi: si consideretur, quam *obreptitie* edictum istud longè durissimum, Aleandri & Pontificiorum artibus impetratum, extortum, publicatumque fuerit: de Friderici profectò conscientia, tot casibus satis superque exercita, & secundum jura divina, nec non officium liberandi innocentem hominem, examinata, longe judicabit mitius, neque Principem Imperio tam fidelem

tamque Germanum, ullius fraudis aut ullius abusus libertatis Germanicæ infimulabit. Act. XVII, 7.

Indigna plane Pallavicini ingenio ratiuncula illa est, Sarpii Servitæ assertionem, (*quod in Conventu proposuerint nonnulli, Lutherum esse interficiendum, nulla fidei publice habita ratione, & per unicam fidelitatis iacturam parata Christianæ Reip. tranquillitate*) ideo veri dissimillimam esse, magna voce judicantis, quoniam ejus nulla prorsus in literis Aleandri ad Principem suum P. R. habeatur mentio c. l. f. 45. Quod si enim oblitus fuerat Pallavicinus fidei Constantiensis, hîc a Sleidano l. 3. p. 39. sq. jure merito revocatæ in memoriam, meminisse certe debebat, lectoribus suis prius sese confessum esse, Aleandri studia omnimodo impediendi, ne fide publica Luthero Wormatiam venturo, utpote a R. P. jam damnato, caueretur l. i. c. 26. n. 5. Hist. Conc. Trid. f. 41. Quid? quod ipse Pallavicinus, si nullius violenti consilii suspectos suos haberi voluit, ibidem morem libertatis Germaniæ, qua in re dubia mitiorem sequantur rationem damnandi, laudare potius, quam virgula quadam notare debebat.

§. XVII. Fridericum quidem ad supremi directionem numinis hîc humili animo respexisse testantur, *accomm. 1. Reg. XVIII,* quæ in Johannis Fratris, de fama Martini subducti admonentis, sinum d. 21. Maji effudit: *4. 13. Rumores de captivitate Lutheri etiam hic varii sparguntur, multique, ut audio, egre illam ferunt. Pontifex novam excommunicationem contra eum publicavit, & hic seuera mandata cuduntur.* Faxit DEUS, ut agantur, quæ recta sunt! paulo ante, d. 23. Aprilis & d. 5. Maji: *158. Si in viribus meis positum esset, promptissimus forem juvandi Martinum in iis, quæ jure petere possent. Credas tamen mihi, ita me urgeri & a talibus, ut miraturus sis, si id narravero. nihil aliud agi videtur,*

tur, quam ut in exilium pellatur. Quicumque ullo modo illi bene cupere deprehenditur, pro heretico habetur. DEVS ista in bonum vertat! & profecto justam causam non deseret. quomodo dimissus sit, propediem scribam. Martini causa in hoc versatur, ut in exilium ejiciatur. nullum contra hac est remedium; eventus tamen stat penes DEVM. si ad te, Deo juvante, pervenero, mira narrabo: opus est DEI, non hominum. credas velim, quod non solum Annas & Caiphas, sed & Pilatus & Herodes Luthero adversentur. confer. H. Höpfneri Saxoniam Evangelicam p. 100. sq. 83. 79.

§. XIIII. Lutherum autem *juste* delituisse, multo minus dubitari potest, quippe qui prudentiæ & potestati politicæ obsecutus potius est, quam suo consilio vel instinctu proprio a conspectu hominum remotus, & cum Fridericus jam Wormatiæ offerri ipsi jussisset asylum quoddam clandestinum, legitur is istud non nisi *in honorem Electoris* acceptasse, wolte lieber frisch dran gegangen seyn.

§. XIX. Cæterum quis Luthero hac in re *character animi*, qui motus *interiores*, quæ considerationes; quam optime ex ipsius constabit *epistolis*, quas toties allegari, nemo facile vertet nobis vitio, qui novit *familiarium epistolarum* insignem usum in judicanda *veritate* historica. Maxime, cum constet, Lutherum adeo aperte, adeo ingenue, & ceu vulgo existimant, plusquam aperte, animi sui sensa edidisse; tametsi epistolas paucas eo animo scripsit, ut ederentur. Ita noster Philippo Melanchtoni, *Euangelistæ* (ut eum aliquoties appellat) Wittebergensis Ecclesiæ: *quid interim facis, mi Philippe? annon pro me oras, ut secessus iste, quem invitatus admisi, operetur aliquid majus in gloriam DEI? atque adeo, quomodo tibi placeat, scire cupio. verebar ego, ne aciem de-*

Seck. p. 157.
162.
176.
147.
156.

serere viderer : nec tamen patebet via, qua volentibus & consulentibus resisterem. Nihil magis opto, quam furoribus adversariorum occurrere objecto jugulo. T. I. Ep. pag. 324. qui in tractando verbo nunquam mea voluntate versatus sum, ita cum magna cordis pace exclusus sum -- ceterum pro verbi gloria, & aliorum, & mea mutua confirmatione, mallem inter carbones vivos ardere, quam solus, semivivus atque utinam non mortuus! putere. verum quis scit, & an eo consilio plus promoveret velit Christus, non in hac tantum, sed in omnibus causis? p. 330. nos exire oportet de terra nostra, de cognatione nostra, de domo Patris nostri, & ad tempus separari in terram, quam ignoramus -- non deposui spem ad vos redeundi: Sic tamen, ut faciat DEUS quod bonum est, in oculis suis, p. 331. a. Vide, ne nimio carnem invicem sapiamus, & magis presentiam carnis quam Spiritus sapiamus. ego paratus sum ire, quo Dominus volet, five ad vos, five alio. de reditu meo nihil scio prorsus: Scis in cujus manu situm sit p. 338. Act. XXI. 14. G. Spalantino: Si alibi etiam docerem, cum ubique sit Christus, idem foret, ac si Wittebergæ docerem; Quanquam non ambio neque cathedram neque suggestum: nec uspiam concedam eo nomine, nisi fortiter vocatus: Scio non esse Doctorem ex DEO, qui sua sponte venit. Hactenus fugi docendi munus, nemo speret, me alium sensum habiturum: semper fugiam. Si enim ambivissem, non in hanc solitudinem consensissem unquam. p. 342. 334. 271. Johanni Agricolaë Islebio: ego mirabilis captivus, qui & volens & nolens hic sedeo: volens & nolens hic sedeo: volens quia Dominus ita vult: nolens, quia optem in publico stare pro verbo: sed dignus nondum fui p. 325. Act. V, 41. 39. 29.

§. XX. Huc facit, quod Lutherus ibidem paulo ante Spalantino responderat ad Electorem. A. 1520. d. 21. dec.

„ 21. dec. se omnino venturum (ad comitia) Cæsaris-
 „ que vocationem pro *divina* habiturum esse. Si autem
 „ vis fiat, sicut verisimile fit, DEO commendaturum
 „ esse causam, qui tres pueros in fornace ignis serua-
 „ verit; si vero seruare nolit, parvam rem esse caput
 „ suum Dan. III, 18. Ier. XXXVI. 14. XXXVI, 26. Phi-
 „ lipp. I, 20. seqq. nostrum certe definire non est,
 „ (modeste pergit, in pie detegendis consiliis atque cogi-
 „ tationibus cordis sui) ex vitane, *an* ex morte mea
 „ plus minusue periculi sit oriturum Euangelio & pu-
 „ blicæ salutis: -- omnia de me præsumas præter fugam
 „ & palinodiam &c. p. 297. dimissus autem Wormatiæ
 „ dixit, *sicut Domino placuit, ita factum est, sit nomen Domini*
 „ *benedictum!* de illo Lutheri, quæsit, wo Er bleiben wolle/
 „ & respondentis, *aut in caelo, aut sub caelo* T. I. Altenb.
 „ pag. 150. b. similibusque casibus, in Wolfii memorab.
 „ cent. 16. f. 761. T. I. ep. Luth. p. 168. 174. 178. 228. 262. 275.
 „ 283. Mülleri Luth. defens. p. 360.
 „ §. XXI. Etiam quæ Lutherus, circa edictum &
 „ similia, pro Conscientia, qua & Principum *vero* bono
 „ obstrictum sese sensit, ex Pathmo sua, & ante hac, ad-
 „ monuit, ea neque Theologo, neque fideli ciue & he-
 „ rœe tanto, diuinitus præ aliis ad testimonium veritatis
 „ euocato, indigna sunt. Ier. XXXVI, 18. Dan. VI, 22. San-
 „ cto certe affectu ante, quam vocatus proficisceretur
 „ Wormatiam, sollicitudinem & fidem suam pro Cæsare
 „ testabatur, ad familiarem scribens: nostræ nunc cu-
 „ ræ id unicum est officium reliquum, vt oremus Do-
 „ minum, ne Caroli Imperium in meo aut ullius san-
 „ guine, pro impietate tuenda, *primas* operas cruentet,
 „ mallemeque me, quod sæpius dixi, in solis Roma-
 „ nistarum manibus perire, ne ille cum suis in hanc cau-

cau-

„causam *involveretur*. (Ier. XXVI, 16.) Scis , quæ
 „miseria Sigismundum Imp. post occisum Hufs con-
 „secuta sit &c. T. I. ep. p. 297. -- si tamen ita fieri oportet --
 „fiat voluntas Domini , Amen ! quid adeo mi-
 „rum, Lutherum post a Cæsare proscriptum, ex ere-
 „mo doluisse ? Carolum impeti bellis , nihil mirum ,
 „nihilque vnquam habebit prosperum, & cogetur *alie-*
 „*ne* impietatis pœnam solvere, infelix juvenis, quod
 „veritatem Wormatiæ malis consultoribus in faciem
 „sic repudiarit ; & Germaniam, involvet calamitas sua
 „quoque , quod impietati *consensit* ; Dominus autem
 „suos agnoscat p. 341. (Ier. XIII, 21. XXXVIII, 5.
 „9. 15. 24. Dan. VI, 14. 18. 23.) Spalatinus scribit, edi-
 „ctum tam sævum cudi, ut sub conscientiæ periculo
 „sint *exploraturi* orbem super meis *libellis*, ut cito inte-
 „ritum sibi comparent. Ita *συμπάσχω* alia ibid. p. 324.
 „326 : cras tempus datæ fidei Cæsaris exspirat. quod il-
 „los scribis tam rigido edicto sæuituros etiam in con-
 „scientias *explorandas*, doleo, non pro me, sed quod
 „malum in caput suum imprudentes illi accersunt, &
 „tanto odio sese onerare pergunt p. 327. 331. 333. 334. 322.
 „318. Ier. XXIX, 25. 26. seqq.

§. XXII. Neque odiose adeo exaggerari debe-
 bat a Pallavicino l. I. hist. C. T. c. 28. n. 2. quod Luthe-
 rus Friburgi fecialem *dimisit* cum literis ad Cæsarem,
 subdens *eo sibi* amplius haud *opus* esse. *Creditum est*, ait
 „ille *fastu* quodam id a Martino peractum, quasi *se-*
 „*metipso* satis esset armatus : sed revera id egit, ne per-
 „concinnatum ab eo facinus --- necesse foret custo-
 „diam Cæsaream violare, & quo magis fieret verifi-
 „mile, sibi eo munimine spoliato a suis æmulis vim fa-
 „ctam f. 44. & n. 3. sylvam (vt Isenaco egressus erat,)

in-

„ ingressurus, multos ex equitibus dimittit, qui ad eum
 „ præsidii causa convenerunt. alios e comitibus præ-
 „ mittit, specie hospitii opportune parandi: ita, quam
 „ maximè potuit, incomitatus arripit iter per syluam,
 „ illic duo nobiles viri Friderico fidissimi, hominem in-
 „ vadunt, ore personato, curruque prohibito, dejecto-
 „ que, ut imitarentur hostes, in solum auriga, & verbe-
 „ rato, per vim simulatam abripiunt Lutherum &c.
 f. 44. ita vanis *suspicionibus* certat Societatis Jesu, quam
 vocant, presbyter cum sociis! quantum mihi licuit per
 temporis angustiam intrare historiarum campos, com-
 probatam invenio ejusdem Caduceatoris Cæsarei, Ca-
 sparis Sturmii, civis Oppenheimensis, viri honesti (quem
 Maimburgius *totum jam Lutheranum* cum indignatione,
 appellat, eo quod Lutherum Wormatiam tendentem,
concionari pro lubitu Erfordiæ permiserit Joh. VII, 46. 47.
 I. Sam. XX, 30.) *dimissionem*, Fridburgi in oppido Wette-
 rauia factam, cum humillimis literis ad Cæsarem & or-
 dines, per fecialem illum Wormatiam Fridburgo misis
 T. I. ep. p. 319. 323. sed absque ullo Lutheri *fastu* ac teme-
 ritate. quippe qui Fridburgo vel Fridberga, in Catto-
 rum progrediens provinciam, Philippi Hassiæ Landgra-
 vii literas commeatus suscepit, ut earum literarum fide
 tutus in Thuringiam proficisci posset. *Causam dimissio-
 nis*, quam Pallavicinus affert, nullibi hætenus reperire
 mihi licuit, quam vix dissimulasset Lutherus pro notis-
 simo suo candore & genio. quid? *si* Lutherus id omne
 præscivisset? quid *si* & ideo dimisisset fecialem? cæteris
 paribus nulla fuerit *malitia*, nullum facinus; num ille te-
 nebatur recusare consilia & auxilia? Jer. XXXVI, 19. 26.

Cui & scribitur 39 XXXVI,

XXXVIII, 27. Matth. II, 13 Act. IX. 25. Ipsimet de cætero §. XI. retulimus, sciuisse aliquatenus & confuse Nicolaum ab Amsdorf, Lutherum esse NB. alicubi capiendum. reperitur deinde ipsius Lutheri hæc relatio: *intrauimus vesperi Isenacum, mane sociis omnibus cum Hieronymo (Schurffio J. U. D.) abeuntibus: ego ad carnem meam (stylo biblico ita insignit consanguineos suos) transylvam profectus (nam pene regionem occupant) ab illisque solvens, ubi ad Walterhausen tendimus, paulo post ad arcem Altenstein captus sum T. I. ep. p. 328. b.* Video ipsummet T. I. Jen. G. Francofurto scripsisse Wittebergam ad Lucam Cranach pictorem, *ich laß mich einthun und verbergen / weiß selber noch nicht / wo? muß doch guter Leuthe Rath nicht verachten / biß zu seiner Zeit f. 454.* nec animus est dissimulare, quæ habet, Matthesius c. I. p. 28. vel quæ ab aliis suggeri hic ex authoribus fide dignis poterunt. At quis propterea *dolum malum* aut *facinus* impingere audeat Luthero? quandoquidem ut cui tale quid imputetur, opus est, lege etiam naturæ, certissimis rationibus & fundamentis, omni exceptione & suspicione majoribus.

§. XXIII. *Habitam Eysenachi publice concionem, excusasque ibi præmemoratas literas ad Carolum ab eo missas, quibus res omnibus innotesceret, pari ingenio conqueritur Pallavicinus c. I. n. 3. obfirmatam contumaciam adversus Præceptum de concionibus non habendis existimans, n. I. quod Lutherus illud Apostoli, 2. Tim. II, 9. Verbum Dei non esse alligatum, in ipsis comitiis, e vestigio & cum in illorum adhuc esset manibus, opponeret. Quasi vero non in laudem potius Lutheri vergat hætenus, (si quis modo spirituali pollet iudicio & in integra causa singularem plane digi-*

digitum Dei hic agnoverit) quod ipse eo rerum statu
 mallet palam & aperte, *in tempore*, & absque omni re-
 servatione mentali, *cum in hostium adhuc esset manibus*, sen-
 sum conscientiae suae reverenter profiteri coram Cæsare
 & ordinibus, nil nisi palinodiam simpliciter urgentibus,
 quam clandestine agere. Act. IV, 17. 18. 19. sq. V, 28. 29.
 2. Cor. X, 9. Nihilominus autem, & non obstante, Lu-
 theri W ormatia jamjam dimittendi, expressa contradi-
 ctione & dissensu ob interdictum de concionibus, Lu-
 therus ex comitiis & manibus hostium dimissus, viam-
 que suam facere jussus est; comitatus eodem, quo prius,
 caduceatore Cæsaris. ne dicam, adjecti ejusdem de *con-*
cionibus intermittendis moniti vim, sensum *ultimum* atque
 momentum tendere ad præcauendas *populi commotiones*.
Insuper mandat Cæsar, ita agebat Eccius Ictus, ut domum
 profectus, neque *scripto neque voce populum* in via *commo-*
veas. quod interdictum in intima sua ratione & *radice* con-
 sideratum, nequicquam respuit, aut violavit Lutherus;
 ut statim demonstrabimus; neque dissensu suo illi se op-
 ponere voluit. attamen cum nosset iste, quid sub hac Cæ-
 saris voluntate occultarent illi, qui Cæsaris abutebantur
 autoritate: hinc factum, quod mentem suam in divina
 hac causa, absque mora, libere & fideliter exponere de-
 crevit. reliqua ut excutiantur, ad aliam pertinet cathe-
 dram. Audiamus saltem hac de re ad pertexendam hi-
 storiam ipsum Confessorem, quid de Hirsfeldiis recen-
 seat: *sermonem facere me NB. coegerunt, frustra me causan-*
te; ne forte sua regalia amitteret (Abbas Hirsfeldius) *si*
hoc factum Cæsareani coeperint interpretari læsam fidem
datam, cum' mibi inhiberent, ne in via predicarem: ego ta-

men non consensisse me dicebam, ut NB. verbum Dei alligaretur, QVOD & verum est-in MEA enim POTESTATE non erat ea conditio, UT verbum Dei esset alligatum, nec pepigi in eam &c. Tom. i. ep. p. 328. 320. b. Act. IV, 20. & ad Comitem Albertum Mansfeldium: Sie bunden mir auch ein/ unterwegen nicht zu predigen noch zu schreiben. sprach ich: ich will alles thun / was Kaysersl. Maj. gefalt / doch Gottes Wort wil ich ungebunden lassen= achte wol / sie werden mich beschuldigen / ich habe das Geleite gebrochen mit predigen=denn sie suchens. genau Matth. XXIII, 24. Joh. IX, 16. 34. Marc. VII, 5.) T. i. Alt. f. 733. *de excusis literis, quod Palauicinus ægre tulit, nihil hactenus inveni, quam quod is ipse ad Spalatinum: miror quid moretur imperiale edictum, scripsit; excusas legi meas literas ad ordines Imperii datas in recessu meo, sed mendosas* T. i. ep. p. 334. certus sum, si earum literarum, quas ad ordines ille exaravit, æquitatem, veluti commentarium quendam dicti illius concisioris, Pallauicinus sincere examinasset, eum longe aliter, nec adeo odiose fuisse scripturum, ac si *omnibus innotescere eas turbulenta vel contumaci* ratione, Lutherus voluisset. Act. XVI, 37. 38. Hiob. XV, 2. coll. XLII, 8.

§. XXIV. Vel Pathmus testis esto, quam alienus Lutherus fuerit ab omni tumultuaria agendi ratione. *nollem, inquit, vi & cade pro Evangelio certari: ita scripsi ad hominem. (Huttenum.) verbo victus est mundus, verbo servata est Ecclesia, etiam verbo reparabitur: sed & Antichristus, ut sine manu cœpit, ita sine manu conteretur per verbum.* T. i. ep. p. 332. Tribuitur ipsi equidem in arce quiescenti, à Varilasio Gallo homine, tumultus ab Erfurtensi plebe & Academica Juventute in Clerum Romanensem concitatus.

Seek. p. 160.

tus. quibus opponere ex epistolis sequentia, non piget
 vel pudet, ob insignem usum in vita communi, & pru-
 dentiam singularem. *Admodum vereor, valdeque angor ani-*
mo (obserua quæso Lutheri animum) ne qua magna & hor-
ribilis seditio in Germania oriatur, qua natio Germanica gra-
ves pænas det contemptus & ingratitude beneficiorum DEI.
videmus enim, quanta cum approbatione, applausu & gratula-
tione & concursu Euangelium a plurimis accipiatur. Sed in
populo multi hoc beneficium carnaliter accipiunt, cernunt aper-
tis oculis veritatem, nec tamen ea, ut debent, utuntur. his
facem admouent illi, quos moderatione sua hanc tempe-
statem sedare oportuit. aggrediuntur manifesta vi & im-
manitate ad hoc divinitus accensum lumen extinguendum, nec
sentiunt, animos hominum hac amentia magis magisque exa-
cerbari, & ad concitandam seditioem quasi classicum cani.
 & quæ longe plura, collata *historia sacra* ex ore quasi &
 corde Lutheri habentur T. 2. Jen. Lat. f. 516. Tom. 2. Ep.
 p. 10. 48. Joh. VI, 15. 2. Cor. VI, 5. Luc. IX, 55. *Audio, (ut*
de Erfurtenfi illa protervia objecta, figillatim mentem
viri optimi proponam intimiorem) Erfordia in sacerdo-
tum domos vim fieri; quod miror permitti-. Modus tamen iste
Evangelio nostro parit & infamiam & justam repulsam - vehe-
menter enim me offendit ista gratia hominum in nos. ex quâ
liquido videmus nondum esse nos dignos coram Deo
verbi sui ministros, & Satanam in nostra studia ludere &
ridere. - dum non ita facimus sicut docemus - non sunt nostri,
qui hæc faciunt. T. I. ep. p. 326. 327. 329. T. 2. p. 9. a. Et
cur quæso deplorabat adeo Lutherus edicti Wormati-
ensis rigorem, à Papæ ministris suggestum, nisi quod
tumultum metueret? Si Papa omnes aggredietur, qui metum

C 3

sentiunt

sentiunt (lege autem, si placet, tenorem edicti in Pallavini historia f. 46. & mandata Papæ f. 34. in omnes, qui cum Luthero sentiunt) sine tumultu non erit Germania, & quo citius hoc tentaverit, hoc citius & ipse & sui peribunt, & ego revertar. Deus suscitatur spiritus multorum, atque adeo & vulgi corda; ut mihi verisimile non sit, posse rem istam vi compesci. Tom. I. Ep. p. 331.

§. XXV. Neque obstat, quod negat se moveri, quosdam ex suis immodestius agere, uti profitetur T. I. ep. p. 365. nam ut ex antecedentibus constat, non negat se dolere, sed negat ita se moveri, ut prætextu pacis vel prudentia, stationem causæ ipsius deserere audeat, ob incommoda ex aliorum hominum immodestia vel ruditate. *nihil motus sum, ut aliquid mutarem - quod vero male audire nos cum nostris cogimur, vel ab adversariis, vel nimio civiliter prudentibus in re divina, nihil debuisti, (Spalatine) moveri -- quanquam juveniles isti motus non placeant, qui Antonii legatum male acceperunt: sed quis omnibus, omni loco & tempore, frenum injiciat? an illi nihil unquam designant mali? non ruet ideo Evangelium, si aliqui nostrum peccant in modestiam. qui autem alienantur a verbo hac causa, non verbo, sed gloriæ verbi adhaerunt. qui verbo adhæret propter verbum, portis inferi avellentibus, non avellitur ab eo: qui alienatur, alienetur. cur non spectat NB nostra meliora & firmiora? cur ergo totos damnant ob partem? ibid. Tom. 2. Jen. Lat. p. 467. a.*

§. XXVI. Similiter & ad Spalatinum ex eremo: *Erasmm (Roterodamum) a cognitione gratiæ longinquum esse video, qui non ad crucem, sed ad pacem spectet in omnibus scriptis. hinc omnia putat civiliter, & benevolentia*
qua-

quadam humanitatis tractanda gerendaque : sed hanc non curat Behemoth, neque hinc quisquam sese emendat &c. Tom. I. Ep. p. 355. b. sq. ubi & p. 356. Lutherum pœnitet, se Wormatiæ non satis exhibuisse *Eliam*, Spalatini cum cessit aliorumque amicorum consiliis. Seck. f. 156. Unde paulo post edidit librum *adversus falso nominatum ordinem episcoporum*, quo negat, se posthac ipsorum iudicio submissurum sua scripta: *nimum se Wormatiæ fuisse demissum*: optare se inprimis, ut resipiscant, at ab ipsis captari *tranquillitatem* cum otio & deliciis, & nonnisi de *Status* perturbatione angieapropter daturum se operam, ut *quam* pacem tanto studio quærunt, eam ut ne consequantur. Sperare istos *requiem publicam*, si ipse removeri possit a conspectu hominum: sed *ne sic quidem* extra tumultum & inquietudinem istos esse futuros. Quod etiam nonnulli *criminis* maximi loco, exaggerent suam in dicendo libertatem, quasi propemodum eo spectet ut ejusmodi scriptionibus *motum* aliquem excitet: adversus hoc præjudicium ostendit Lutherus ibidem plurimis Scripturæ testimoniis ac exemplis, *necessariam* hanc esse agendi rationem, cum ecclesiarum præfecti impii sunt & obstinati, quando *nec* suum *ipsi* munus faciunt, *nec aliis*, qui cupiunt & idonee possent, permittunt, uti faciunt. Act. XVII. 6. in epistola quadam ad Fridericum III. Electorem, qua ei partem Postillæ A. MDXXI. d. 3. Mart. dedicat, testatur de se, quam invitus a studiis suis avulsus fuerit, *veniamque* sperat ab iis, qui perpenderent, quantos leones Moab, quantos Rabfaces Assyriorum, quantos denique extreme virulentia Semejos unus sustinere debuerit. eandem

dem rationem Spalatino jam dederat: rem sibi esse cum
 blasphemis in veritatem evangelicam hominibus, cum lupis,
 qui se inauditum, non monitum, non-edoctum damnent, &
 atrocissimis criminationibus in se & verbum Dei grassentur, ita
 fieri, ut, sine calore nec stylo raperetur, tamen indignitate rei
 vel Saxeus animus ad arma queat moveri, tanto magis se, qui
 & calidus sit (vide, L. B. candidam Lutheri confessionem,
 eamque in meliorem partem interpretare, ceu decet,
 eos, qui habent Christi Spiritum) & stylum habeat non
 penitus obtusum, & mores, quibus ultra modestiam feratur,
 mirari tamen se, unde ista nota sit religio nova, ut, quicquid
 in adversarium dicatur, convitium appelletur. De Christo
 (pergit: etsi eo non faciebat se æqualem Christo; quem
 ad modum sine fine excipiunt hypocritæ, qui Christi
 exemplum sic ad Christum constringunt, ut ejus exem-
 plum, per eos, nusquam plane habere locum ullum pos-
 set) quid sentis? an convitiator fuit, quando Judeos appellat
 generationem adulteram & perversam, progeniem viperarum
 HYPOCRITAS, filios Diaboli? deinde Paulus canes, vaniloquos
 seductores, indoctos: qui Act. 13. sic invehitur in pseudoprophe-
 tam, ut videri possit insanus, dicens: o plene omni dolo & o-
 mni fallacia, filii diaboli, inimice veritatis! cur non hic Pau-
 lus MODESTE potius blanditur, ut convertat (hunc
 enim finem convertendi prætexunt, & queruntur ho-
 stes crucis Christi, serium agendi modum minus facere
 ad edificationem. Quasi vero ædificandus sit vetus
 Adam, & non destruendus potius. Vel quasi tales ul-
 lum edant signum, quod de sua solliciti sint conversio-
 ne, nedum de convertendis aliis curam agant) quam
 sic tonat? -video ab omnibus in me peti MODESTIAM, maxime

ab

ab hostibus, qui minime tamen omnium eam præstant: ego, si immodestior sum, simplex tamen & apertus sum, quo illis me putoprestare, cum non nisi insidiosissime commententur. - ipsi me provocaverunt ad bellum - pacem oblatam contempserunt. - quod facio, nescitur modo. scietur POSTEA. l. 1. ep. 199. l. 2. ep. p. 91.

§. XXVII. Erasmus ipse ab initio reformationis agnovit singulare donum & digitum Dei, recteque pronuntiavit de Luthero: quod hæc tempora *ACREM* requirunt medicum. utinam modo celeberrimus vir, Deo confusus inter omnia pericula, constans idque spirituale iudicium tulisset de Luthero, ejusque constantiâ in bono, virtute illa vere virili vere theologica, vere ecclesiastica, quæ morales virtutes sapientum hujus seculi longe post se relinquit! porro ex tempore judicare oportebat, quando invalescebat magismagisque, cum ipso tempore, contradicentium pervicacia, Erasmo quidem præ multis aliis perfectissima. Mich. II, 7. noverat vir doctissimus vel ex historia, plurimos veterum martyrum tanquam *inhumanos*, & agrestes male habitos fuisse. Joh. XVIII, 22. II. Act. VII, 51. 54. Jer. XV, 10. Luc. XI, 45. 53. Gen. XIX, 9. Joh. VI, 60. 66. Apoc. XI, 10. Sap. II, 16. 12. Amos. VII, 10. 13. Varia de his insperfit in Erasini gratiam B. Lutherus, ex eremo cum emigrasset, l. de l. arbitr. fateor, mi Erasme, non immerito te istis omnibus (autoritatibus) moveri. ego ultra decennium istis sic motus sum, ut nullum alium arbitrer esse, qui eque sit istis permotus - testor Deum in animam meam, perseverassem; adhuc hodie sic moverer; nisi urgeret conscientia, & evidentia rerum me in diversum cogeret. potes sane cogitare, nec mihi Saxeum esse pectus, atque, si Saxeum esset, tamen tantis fluctibus & astibus lucta-

D

tuna

tum & collisum potuisse liquescere, dum id auferem, quo facto videbam, omnem illorum auctoritatem, quos recensuisti, super caput meum, velut diluuium, inundaturam * judica hinc, L. B. quam sit lata via affectatae istius humanitatis, quo abripi magni viri possunt per fraudem Satanæ, qui fingit necessitatem colendæ pacis mundanæ & amicitiae, & per importunas suggestiones superbæ meticulosæ verationis humanæ. contra: quam angusta sit, quam arcta, quam crucis plena via necessariae in bono constantiæ. de qua crucis via multo minus, ac de illa via rationis, carnalis affectus præsumi debet, nisi prorsus insipiens ferri velit iudicium. Matth. VII, 13-16. Luc. VI, 26. I. Cor. IV, 5. Luc. XII, 51-57. fugit enim natura hominis crucem Christi, ut longe proclivior sit ad commodum capiendum ex favore hominum, quam ad ferenda odia tot potentium. credo proinde, qui historiarum utcunque peritus est, eum facile concessurum mihi, quod omni tempore plus ** obfuerit bono vere publico, humanitatis vulgo sic dictæ studium, bona charitas & larvata modestia, quam id quod ex adverso audit, importuna severitas, morosus rigor, acerba durities, misanthropia, immanuetudo, asperitas &c.

* p. 77. 78. ed. Seb. Schmidii, qui & ipse B. Schmidius in R. Weiss.
 ,, p. 447. laudat Lutheri verba sequentia: quantum manet in
 ,, nobis humanitatis, tantum manet & mendacii & vanitatis.
 ,, si enim omnes, ut sentimus, loqueremur: quantis nos onera-
 ,, turi essemus adversariis! quante amicitiae hoc gladio veri-
 ,, tatis dividerentur - sic abundant hodie depravatores verbi Dei
 ,, supra modum, non quod omnes scienter mentiantur, sed quod
 ,, non cognoscunt cor suum satis.

** aple-

„** a plerisque hodiè docentium nimia levitate gravius peccatur,
 „ Deusque offenditur, quam homines moderati unquam asperi-
 „ tate Lutheri offensi aut perturbati fuerunt. D. Zach. Schilter
 „ citante D. Finkio de voc. Luth. §. 75. confer Jurieu lettre pa-
 „ storale 21. p. 191. sq. Rom. XVI, 18. Es. III, 12. Ps. LV, 22. Prov.
 „ V, 2. 3.

§. XXVIII. Absit, ut ex Luthero faciamus virum,
 qui labi, qui modum unquam excedere non potuerit.
 absit, ut *cæco* impetu rapi quemcunque velimus ad imi-
 tationem Lutheri. invito quippe ipso Luthero tale quid
 fieret; qui nec ipse res suas imitandis aliis superstruxit.
 verbum Dei ipsius attendendum: eadem sint zeli cau-
 sæ: ex causis moventibus ferendum iudicium: non
 tam parva, tam vilis & exigua res esto *veritas* cœlestis,
 ut ducat quis superfluum, subire pro ea quid *molestia*. to-
 ta corrumpitur hominis prudentia, cum somniat quis,
 fieri posse in tanta rerum corruptione, ut & veritas iuste
 propugnetur, & humanitatis mundana laus servari si-
 mul queat apud homines; qui tamen solis suis commo-
 dis addicti, alia conditione nolunt acquiescere, qui no-
 lunt aliter pacem & amicitiam colere, nisi facta tecta sit
 secularis consuetudo & indulgentia, honor privatus, &
 vivendi in diem commoditas. Ps. 120, 7. 80, 7. Jer. XV,
 10. Es. 59. 5. 15. cogita, quæso, (quisquis Deum diligis *super*
 omnia, times *super* omnia, Deo confidis *super* omnia sin-
 cero animi tui studio) cogita, quæso, num dignum sit,
 subjici sic omnem evangelii cursum regimini falsæ hu-
 manitatis, & securissimæ jocationis? cum potius veri-
 tas divina regere humanitatem, & limitibus circumscri-
 bere debeat. nam si his in rebus spiritualibus viven-
 dum

dum sit ad vulgares illas regulas, & virtutes, quas vocant, homileticas: nunquam posset per *bonos* illos scilicet *mores*, ullo loco ullo tempore, quod istis opportunum sit; ullo modo, qui placeat; *veritas* Jesu Christi crucifixi usquam invenire locum, quin usquequaque objiciatur defectus *modi* debiti. 2. Tim. IV, 2. Es. XXX, 10. Jer. VIII, 12. 2. Sam. III, 8. quod verissimum esse quisque intelligit ex vitæ suæ curriculo. Propterea cavit Lutherus, ne humanitatis, quæ sane absque fuce colenda est, loco, larva collocetur indiscretæ humanitatis, & simulacrum quoddam pestilentissimum, quo ob humanos respectus, & ob amorem sui ipsius *inordinatum*, cursus liber permittatur pravis quibusvis consuetudinibus, omnibusque hypocritis, autoritate ut plurimum, tot animarum periculo, pollutibus, receptos mores assidue prætextentibus.

§. XXIX. Refert Johannes Crispinus, *in actis & monumentis martyrum, qui à Wiclefo & Hussò ad nostram hanc ætatem &c. p. 20.* quid magistri Parisienses de Johannis Hussi censuerint articulis. *ETSI videntur habere Zelum,* inquiunt, *contra vitia prelatorum & clericorum, nimis, prohdolor! abundantium: non TAMEN secundum scientiam. Zelus itaque discretus ea peccata, quæ videt in domo Dei se non posse tollere, tolerat & gemit. - Quia non in Beelzebub ejiciuntur demonia, sed in digito Dei, qui est Spiritus S. volens, ut in corrigendo MODUS adhibeatur Prudentiæ, juxta illud: quis? quid? ubi? cur? attendas, & quomodo? quando? Sæpe cogitavit Lutherus de his cum Hussò actis, qui ad ignem raptus est, secundum regulas ordinarias & religionem prudentum, in concilio Constantiensi. erat enim illud pruden-*

dentiaē ecclesiasticā specimen Constantiense, in recenti omnium memoria ex elapsi proxime seculi historia. Wie auch der fromme Märtyrer Johannes Hus in ihrem höllischen Concilio zu Costenz damit vom Teufel überschrien/ und verdampt ward / daß er den Pabst und seinen Hauffen straffete umb ihres bösen schändlichen Lebens willen ; Daß sie auch ihre eigene geistliche Rechte nichts überall hielten. Denn sie hatten dawieder diesen Schutz: ob gleich das Leben nicht recht ist/ so ist doch die „ Lehre recht. in Postill. eccles. Dominic. 2. post Pasch. & iterum ibidem: hiewieder haben sie allezeit das Wehrtwort/ obgleich ihr Leben sträfflich ist / so sey doch die „ Lehre recht und gut. edit. Luneb. de A. 1637.

§. XXX. Operæ hic pretium est, moderno etiam tempore, quomodo heros noster tot spectra *scandalorum*, quæ subinde objiciebantur, debellaverit. nam cum decretum jam fuisset Wormatiæ de Luthero proscribendo: Trevirensis tamen episcopus nondum desiit eum adoriri & tentare, una cum aliis imperii proceribus, an ad avertenda *scandala* persuadere id ipsi posset, quod posceret status ecclesiæ & publica tranquillitas. animo, ut videtur, Lutheri rebus non per omnia adverso. sed per-rumpebat heros in causa fidei, differre, ajens, *charitatis* & *fidei* scandala; quorum *illud* in moribus & vita consistat, & omnino vitandum sit; *alterum* autem inhæreat verbo Dei, nec ullam debere ejus haberi rationem. veritatem enim & æterni Patris voluntatem atque mandatum dissimulari non debere, etiamsi totus terrarum orbis offendatur. Christum ipsum vocari *petram scandali*. Es.

VIII, 14. Rom. IX, 33. 1. Petr. II, 8. & quæ plura refert Sleidanus l. 3. confer. Matth. XV, 12. 14. de scandalo, quod *captant* potius, quam *accipiunt* hypocritæ ex nævis Christianorum in agendi modo, in Pathmo postea scripsit: Christus will in seinen Gliedern zugleich heimlich und offenbar seyn. Zugleich sich finden / und nicht finden lassen. Darumb lasset er unter den Früchten des Geistes / dabey man ihn kennen könte / und sich wol an ihm bessern mag / mit unterlauffen etliche gebrechen / damit er sich verbirget / und sich an ihm ärgern sollen die frevelen Richter. Post. eccles 5. post Epiph. bene utique, si modo bonus sit interpres, ac intelligens sacrorum affectuum & viarum Domini, ceu justis iudicis! nam si candidè agerent, qui de scandalis sine fine conqueruntur: *meliora* potius intuerentur, neque adeo promptè arriperent occasionem offendiculi, in sinu quasi gaudentes de faba inventa, & indignandi ansa, repete L. B. ex §. 25. *meliora*, ad quæ Lutherus provocat, & adijunge Lutheri collegam Philippum in apologia A. C. p. 296. ante omnia debent, qui judicare velint, regi velle solo S. Spiritu, alieni à Schemate vani hujus seculi, ut possint sanum, ferre iudicium. Rom. XII, 2. Philipp. I, 9. 10. 18. deinde *tota* in precibus consideretur causa, 1. Sam. XXVI, 19. consideretur *integer* status ecclesiæ quoad *omnia* sua *momenta*, examinentur circumstantiæ secundum *divinas* regulas absque amore vel timore mundi, donec ad *habitum* perveniatur *judicii*. Ebr. V, 14. ne subsistat quis in *foliis externis*. Marc. XII, 34. Joh. VII, 24. 12. Es. XI, 3. 4. multos olim noverat hallucinatos Lutherus, quod in iudicandis mar-
tyri-

tyribus nil nisi *externos* martyrum gestus, acriora verba, vultumque intuerentur, non fontem agendi, non seriem rerum continuam, non fundamenta intimiora, non *gratie* in *natura* regimen. Hiob. XV, 12. XIII, 4. quod si quis humanitatem præstare velit cedendo veritati: viderit, annon illi, qui habentur pro severissimis, futuri sint summæ comitatis in eos ipsos, à quibus in faciem consputi titulis turbatorum, novatorum, pharisæorum, tentabantur prius de patientia. Sap. II, 19. 12. 15. quid? quod inter medias, quas putant, invectivas, iusto tempore placidum animum exerunt cum Stephano. Act. VII, 60. 51. Philipp. III, 2. 18. 2. Tim. IV, 14. 15. 16. Apoc. II, 1. 2. Jer. XXVIII, 12. Es. LIII, 7. L, 7. Judæ v. 22. 23.

§. XXXI. Quæ exempla considerans Lutherus, dignissima lectu ex Pathmo scripsit *F. Stephan. & 2. post Epiph. in post. eccl.* in quibus iudicium *fidei & charitatis* distincte & perspicue proponit. purissime & absque truncatione illa habentur in editione A. 1525. Witt. ap. Joh. Grünberg. Unde illud quoque constat, a Lutheri corde & sensu plane abire eos, qui hoc sensu *heroicas* in ipso laudant virtutes, ut *exemplum* ipsius nullius *revera exempli* loco esse possit. neque minus perverso spiritu regi eos, qui *lenitatem* quidem (vel verius humanitatem demagogicam, quam caro & sanguis dirigit) audent commendare *exemplo* Christi, sed in exemplum esse nullo modo patiuntur ejusdem Christi seriam conversandi rationem cum pharisæis. Matth. XI, 18. 19. XXIII. *tot.* Sic & errant, qui servos Dei cum servis Dei temere comparant invicem quoad *naturam* potius, quam *gratiam*, Lutherum prementes moribus Philippi modestioribus.
nam,

nam, ut inter servos Dei non regnat inepta imitatio, ne-
dum ut quis velit esse Lutherus Luc. IX, 54. Act. XIX, 15.
ita notum est, quanto in pretio Philippus collegæ Luthe-
ro fuerit, salvo jure veritatis, ex qua Philippi corrige-
bat modestiam. paulo ante memoravimus ingenuam
confessionem Lutheri de semetipso p. 24. nunc non pos-
sumus non adjicere, quæ ex Pathmo Coburgensi since-
rissimum pectus prodidit in epistola ad Joh. Brentium.
*non Brentium, sed Spiritum prædico, qui in te suavior, placi-
dior & quietior est. meus vero sermo eo facto agitur, ut turbulen-
tus & impetuosus, velut luctator cum monstris infinitis semper
congruere cogatur. — Solor tamen me ipsum, quod existimem, imo
sciam, Patrem illum familias cœlestem, pro magnitudine suæ do-
mus, etiam opus habere uno & altero servo duro contra duos, &
aspero contra asperos, veluti malo cuneo in malos nodos. & tonan-
ti Deo opus est, non tantum pluvia irrigante, sed etiam tonitru
concutiente & fulgure auras purgante, quo felicius & copiosius
terra fructificet.* Ezech. III, 8. 9. 26.

§. XXXII. Forfan & illud simul ostendendum, gravi-
ter illos impingere in historiam ejus temporis, qui, dum
graves auribus & carni molestæ sunt tales Lutheri *op-
positiones* & certamina, applauserint sententiæ Galli cu-
jusdam, nomine Des-Marets, in libro, *entretiens sur la
divinite, sur la religion & autres sujets* inscripto, Parisiis
A. 1687. excuso, Lutherum haud dubie p. 45. ejusque
similes bellatores Domini, una cum libris Lutheri &
Lutheranorum accerrime removentis, à cognitione,
,, possessione & cultu *pacificæ* Theologiæ, ut vocat, my-
sticæ, p. 41. 43. 45. 46. 49. hosque in scriptis suis theologicis
nil nisi classicum canere, & ciere *turbas* existimantis,
abs-

absque omni certe vera, & explorata causa. Nam si recte omnia conferantur, ipsum *genus loquendi*, in *polemicis Lutheri scriptis*, ex eo asperius est, & veluti impatientius, quia Lutherus malebat omniuo literas Christi *pacificas* excolere. quid? quod toties Lutherus probat, quam alieno fuerit ab *eristicis* studiis animo, quoties doluit, in scholis & academiis id studiorum genus, tanquam *fundamenta prima & primaria*, regnare, quod juventutem a vero fine *sobriae* theologiae, & a vera sapientia nimis, pro dolor! removet.

Non facile credas (ita in Refutatione Latomi ad D. Iustum Ionam) *quam invitus a literis pacificis Christi, quibus me in hac Pathmo dederam, avulsus, vepricosi & senticosi Sophistae nugis legendis tempus impendi, quibus molestissimum est respondere- & tamen optimas horas perdere cogaris &c. hunc Latomum a me extrudo ad te, ne mihi ultro molestus sit, qui jam epistolas & Evangelia (multo libentius) enarrare vernacula coepi. quae causa est ut molestum fuerit, ejus sordes legere.- modo exul libris careo- sola enim biblia (2. Tim. IV, 13.) mecum sunt &c.- Plaga irae divinae sunt haeretici & falsi magistri, ideoque magis oratione humili apud Deum plaga avertenda, & Deus placandus, quam viribus ingenii aut eruditionis cum eis congregiendum, ut victoria sit Dei misericordis, provocati nostris lacrymis, non nostrorum operum. non enim nostrum est, animam nostram ab impiis istis salvare, quanto minus eos superare.- impii non possunt intelligere, se esse lupos rapaces sub vestimentis ovium. ideo enim secure docent, atque pugnantiter instant, quod sese rectissima docere arbitrentur, ita ut nisi Dominus solus hic judicet, nullus hominum judicare possit. T. 2. Ien. Lat. f. 379. 411, 179. 127. Tom. 2. Witteb. Lat. fol.*

212.244, ad Latomum invitatus respondeo, quod jam animum com-
posuerim quietis studiis &c. T. I. ep. p. 329. b. 348. b. 271. b. Seck.
f. 70. 87. dieweil ich Ewr. Fürstl. Gn. (Johannem Fride-
ricum Principem alloquitur, postea Electorem, qui mul-
ta propter veritatem passus est) nu lange Zeit verheis-
sen und schuldig / das Magnificat zu erklären / davon mich
die ungeschickten Handel vieler Widersacher so oft ge-
trieben &c. T. I. Jen. G. f. 476. cujus libri in Pathmo ab-
soluti & meditationes satis vereque mysticas complexi,
frequens fit mentio T. I. ep. p. 327. 328. 333. 348. 351. 363. (2.
Tim. IV, 13. 22. 6. II, 16.)

§. XXXIII. Quæ præterea fuerint *quieta studia*,
quibus sese accinxerit, quæ literæ Christi *pacifica*, quibus
se dederit in Pathmo, facile judices, L. B. ex locis illis ipsis,
quibus id professus Lutherus est. *Statueram*, inquit, *enarra-
tionem epistolarum & euangeliorum vernacula donare*, in gra-
tiam *populi* tam pretioso sanguine redempti, & veritatis
evangelicæ sitientissimi. *Postilla* nempe *ecclesiastica* Al-
berto, Comiti Mansfeldio, natu minori, ex eremo inscri-
pta, *Mein allerbestes Buch / daß ich je gemacht habe / die
Postillen welche auch die Papisten gerne haben.* T. 3. Jen.
G. f. 381. b. weil wenig Postillen / außerhalb des Taule-
ri vor der Hand waren / daraus man Kinder und alber-
Leuten einfältig und richtig könt berichten / wie man
Christlich leben und seelig sterben solte. conf. T. 2. ep. p.
108. a. *

Jer. XXXVI,
26. sq. 23.

* Putamus constare omnibus, quam multa quidam expunxerint in
postillis ecclesiasticis. Speciminis loco conferri possunt
exemplaria, quæ Luthero superstite, & quæ a morte

Lh-

te Lutheri excusa sunt ad F. Steph. & trium Regum. depre-
bendimus quam plurima expuncta fuisse quæ tangunt academias
& sophistas, & Aristotelem. siqui vero putabant, nen posse sese
approbare omnia, quæ habentur in postillis Lutheri: noverant
illi, Lutherum lectores suos nunquam adstrinxisse ad suam au-
toritatem. F. C. p. 635. at in alterius laborem, altero inscio, sic
involare, demere, addere, substituere: quis rectum existimave-
rit? quis æquum & bonum? cordate Lutherus ad Joh. Brentium
ex Pathmo Coburgensi: redit ad te, optime Brenti, Amos tuus,
quem ad me jam dudum miserat. — quod vero tu pro humilitate
spiritus tui, totum hunc commentarium meo judicio subjecis, ut
mutem, addam, detraham, quæ videantur mihi: absit a me, ut
in hoc te audiam. cum enim inter profanos odiosum sit, in alieno
labore ingeniosum esse: multo magis inter Christianos intolerabi-
le est, sibi magisterium super ejusdem Spiritus discipulos ar-
rogare. &c.

§. XXXIV. Mitto Psalmum (LXVIII. pergit c. l.) *Matthes.*
istis feriis (præcipue Ascensionis Domini) *conc. 4. p. 31.* cantatum in
ipsa arce Warteburg, ut conjicere licet ibidem ex p. 362,
& præfixo editioni Berolinensi indice biblico, ubi & sin-
gulis Dominicis Lutherum concionatum fuisse in con-
clavi, præfente præfecto arcis aliisque, non tantum in
MS. Isenaci, sed & ab Matthesio notatum invenio; uti *p. 29. b.*
hodiernum in ædicula arcis Warteburg, concio quædam
festo tempore haberi nonnunquam solet; absque cer-
ta tamen lege, & non sine periculo quodam popularium
abusuum.

De Psalmo 22. 37. 119. notatu digna legas T. 1. ep. p.
333. 348. 363. 309. b. T. 2. p. 18. sq.

§. XXXV. Et quis sufficit digne prædicandis illis
vere pacificæ Theologiæ promovendæ studiis, quibus in

adornanda *Germanis* versione sacrarum literarum, *quie-*
tem in suo isto secessu longe aptissimam reputabat? *optat*
 eum in finem *esse unus in Hebraeis discipulus*, T. 1. ep. p. 3. 40.
 a. quæ paulo ante præter ea Pathmum suam Wartebur-
 gensem Johanni Lango Erfurtenſi ecclesiastæ, & Jodoco
 Ifenacensi scripserat & *pacifice & amice, latere se velle,*
 usque ad pascha; N. T. vernacula donaturum, addito
 voto & pio desiderio: *Ultinam oppida singula interpretem,*
suum haberent, & solus hic liber omnium lingua, manu, oculis,
auribus, cordibus versaretur! p. 295. b. p. 60. b. 328. a. 309.
 b. T. 2. Ien. L. f. 1. 173. b. 225. b. 256. b. quid, quæso, ad in-
 timiora *pacis* divinæ, ex omni voto istius Des - Mareſts,
 dici purius poterat, illo Lutheri, quo primam partem
 conscriptæ in solitudine Postillæ clauſerat? *Hinein / hi-*
nein / Q. Christen / und laſſet mein und aller Lehrer „
auslegen nur ein Gerüste sey zu dem rechten Bau / daß „
wir das bloße lautere Gotteswort selbst fassen / schme-
cken / und da bleiben / denn da wohnet GOTT allein „
in Zion. quid? quod ex Pathmo etiam *Coburgensi*, (quam
 §. 4. appellavimus,) professus est, se magna *pace cordis &*
 ad capienda vera solatia, interpretari Prophetas mino-
 res. T. 9. Alt. f. 1576. 1677. *ich habe mich / ibidem legitur,*
zu meinen Reichthum / den ich für meinen Schatz achte /
gekehret / und meinen lieben Psalm für mich genom-
men / das schöne Confitemini, weil ich hie in der Wüsten
so müßig siße f. 1577. sq. T. 2. Ep. p. 55. 79. a. 167. b. ob di-
 gnum hoc Christiano labore opus *versionis*, quid mirum,
 quod desiderium concepit Pathmo prope Ifenacum ipsâ
exeundi, ad communia studia? magnum & dignum opus est, in-
quit, quod nos omnes laboremus; cum sit publicum, & publicæ sa-
luti

*luti donandum. Responde (Amsdorffi) super hac, quid sit spei. Non opto ut totus & omnino lateam, cum hoc sit impossibile, sed ut sciatur me velle latere, vel nesciatur me velle apparere. arbitrator enim hac ratione satisfieri timidisque & malis, cum senserint, me latere velle. T. 2. Ep. p. 456. de quo consilio singularia, sis, lege in Fr. Lamberti Avenionensis Tr. 5. de Prophet. p. 189. 193. sq. 176. **

** Circa idem tempus noster ita de versione vulgata: non quod ideo damnandum censeam, aut ecclesiam Dei calumniari velim, quod usa sit translatione hac tanto tempore. quando multa sunt, optime quoque reddita, quorum tamen sensum nondum habuit & explicavit ecclesia; Ut sunt Prophetiae Christi & Apostolorum de novissimis temporibus. quis enim in ecclesia intelligit illas? & tamen verba sunt proprie reddita. quin quis dubitet ecclesiam habere sensum proprium hujus loci, etiamsi ignoret, eundem hoc loco significari? id quod in multis aliis accidit. quid enim non habeat, quae spiritum Christi habet? cui non sit necessarium omnem locum Spiritus in Scriptura nosse. hac dixerim contra morosos, qui statim ut aliter, quam receptum est, quippiam fuerit inuentum, calumniam ecclesiae interpretantur. nos aliorum industrias laudamus, sed & nos in partem agri dominici excolendi, non tantum vescendi gratia vocatos arbitrari debemus. T. 2. Ien. L. f. 173. 255. [T. 8. Ien. G. f. 135. a.]*

§. XXXVI. Neque alio consilio inter tot Latina, scribere toties Germanice maluit, nisi ut & testatum faceret omnibus, quanto flagraret zelo, Germanis suis natus, purioris Theologiae practicae mysticaeque, universorum atque singulorum cordibus imprimendae: vellem enim & vos aliquid pro verbo facere, vox clamantis Lutheri est in deserto, bella cum Latomo devolvens ad Iustum Ionam; ut ego feriatas, & vulgo misero aliquando servire possim T. 2.

Jen. g. f. 4n. maximopere dolens, si, quæ edebantur, vernacula in gratiam *populi*, negligenter, ut fit, atque sordide excuderentur T. i. ep. p. 363. ne dicam, quam graviter, quam solícite Islebio institutionem *puerorum*, commiserit, & Melanchthonem urgeri voluerit, ut se absente, & spereditus sui dubiâ, (ita Luthero tum videbatur) sitienti *plebecula* regnum Dei prædicaret in *ipso* Academico collegio, & ad morem *priscae* ecclesiæ; cujus alias, *priscae* nempe consuetudinis, studiosi videri Romanenses cupiunt. *ibid.* p. 357. sq. 221. 326. 332. Seck. f. 177. Neh. VIII, 1-8.

§. XXXVII. Nos quidem, ut ex universa, ita & præcipue ex nostra Pathmi historia, compertum habemus atque exploratum, tantum abfuisse a Luthero, ut ad ejus mentem pergeret populus in *solis* rebus *externis* humano more acquiescere, aut super humanis figmentis digladiari, ut falsâ potius indulgentiarum Papalium pace, optimo animo impugnatâ, vera pax cordis vere contriti vindicaretur, & renovaretur solida pietas. Si liceret constitutos limites argumenti transcendere, ex primis initiis enarrari & confirmari omnia possent, quæ de Lutheri ad *pacificam* Theologiam proclivior animo docuimus. Natalis Alexander T. 23. H. E. sentit iniquissime, *Lutherum* non scripsisse serio de pietate, sed *expositione decem preceptorum*, *Tesseradecade consolatoria*, *explicatione orationis dominicæ*, aliisque scriptis (quæ Gallus ille nævo chronologico omnia refert ad annum 1521, etsi tesseradecadem ex Pathmo ipse autor commendat) pietatis laudem aucupatum p. 462. Neh. VI, 7. 12. sq. Joh. VII, 12. Ex. V, 17. Adeo Gal-

Gallos istos hodie non minus pudet ineptiarum, quam olim Italos & Germanos Monachos.

§. XXXVIII. Videtur autem Maimburgius Gal-
 lus duo argumenta statuere in contrarium. unum, quod
 ex Pathmo *suos confirmare* aggressus est multis *novis libel-
 lis* subinde editis; alterum: quod tot *polemica* scripta per-
 rexit emittere. Prius nihil in se habet vitii, quando de
 causa bona constitutum est. 2. Petr. I, 12-15. Efr. V. tot.
 1. Sam. XXII, 13. 15. XXIII, 16. *confirmare* utique Witte-
 bergenses suos, quotquot inter eos divina luce collustra-
 ti erant, bonum Pastorem decebat, das arme Häufflein
 Christi zu Wittenberg / nec unquam heroem nostrum
 puduit tenerioris in Wittebergam suam affectus T. 1.
 ep. p. 330. b. 356. b. 357. 367. T. 2. NB. p. 15. - 36. amicos &
 alios *epistolis* familiaribus (quas non immerito commen-
 dat Pappus H. E. p. 1170. quasque thesaurum efficacissi-
 marum consolationum Melch. Adamus p. 140. appelli-
 tat) *confirmare* par erat, metuens, ne *abscessu* suo *abscesserit* T. 1. ep. p.
simul communio amicorum. Col. II, 1. 2. 5. 1. Thes. II, 18. abs- 325. b.
 que tamen factiosæ mentis, aut captatæ auræ popularis
 ulla specie. Luc. XIV, 25. 26. Joh. VI, 15. nam & in Path-
 mo, (unico ut exemplo constet animi ejus integritas,) ad *ibid. p. 364.*
 Spalatinum, qui tantum valebat in aula Friderici, literas *329.*
 exaravit inusitata libertate; & ex Pathmo redux licenti-
 am populi, ceu reformatione evangelica prorsus indi-
 gnam, cöercere perrexit. * adeo ut tandem ipsa suâ
 Witteberga, in quam, velut Ephesum quandam, alter hic
 Johannes ex Pathmo desiderabundus reverterat, ad
 tempus, propter lasciviam civium, & Studiosorum
 Wittebergensium, excederet, & difficulter revocari eo
 posset. Ezech. III, 27. 21. 8. XII, 4. * Job.

* *Joh. Fecht de H. E. sec. 16. ubertate & fructu lit. B. & B. Seckendorff Fridericianae nostrae quondam illustris Cancellarius l. 3. Hist. Luth. f. 581. Tomo 2. Jen. G. quo varia sunt inserta ad Pathmi historiam spectantia, praemissa est B. viri seria increpatio: so fahren auch hin / du edles zartes Fruchtlein- wir sind leicht geschieden. wir können dich nicht halten: so wiltu ungehalten seyn. so singen wir mit den Engeln über Babylon/wir haben lange an Babylon geheilet / aber da ist kein heilen. Darumb lassen wir sie fahren / und ziehen davon. Es. LII, II. Ier. LI, 9. 2. Cor. VI, 17.*

§. XXXIX. Illorum etiam noster meminerat Bohemorum *sententia*, qui agentes cum ipso de reducenda *disciplina evangelica*, testabantur, se non posse rebus nostratium bene ominari, quamdiu per illorum *scholas & academias* tantam scientiae, tantillamque conscientiae viderent suscipi curam. Noverat profecto vir Dei, quomodo distingui possint munia; sed & id noverat, quanto periculo *sapientia* (seu *eruditio*) & *religio* seu *pietas* vulgo *disjungantur*, ceu *longe discreta*, ut alii hac disjunctiva ratione *professores* sapientiae esse velint, alii *religionis antistites*. ubi autem sapientia cum religione *inseparabili nexu* cohæret: utrumque verum esse necesse est, quia & in colendo sapere debemus, id est, scire, quid nobis & quomodo sit colendum; & in sapiendo colere, id est, re & actu, quod scierimus, implere. agnoscent pie eruditi verba ipsissima Lactantii l. 4. *de vera sapientia & religione* c. 3. ea certe amplectentur ambabus manibus, quotquot boni sunt scholarum magistri, quotquot bene volunt Academiais, quotquot sunt SS. Theologiae professores idonei, quotquot Lutheri * successores vere sunt; amplectentur, ut bona studia non rejiciant. nam satis caute scripsit ex
eremo

eremo sua, utrumq; tractatori Scripturarum necessarium esse, magis tamen spiritum, quam linguam. T. 2. Ien. L. f. 225. sapientia est, cujus principium timor Dei, quæ intellectum dat parvulis, & sapientiam sapientum reprobat. *ibid.* & f. 256: cum agnovisset ingenuus vir varios nævos commentarii sui in psalmos, *verum non nihil in illis est, addit absque fastu, spiritualis eruditionis & revelationis, de qua, qui pius est, gratias agat Domino Jesu Christo, qui est lux nostra, benedictus, Amen!* si licet, addimus, quæ eodem tomo de psalmo 15. pronunciat, esse illum unum de *facillimis*, simul tamen *inintelligibilem* iis, qui *gratia notitia non sunt premuniti qui peccati scientia inanes, liberum arbitrium illic solummodo considerant.* f. 157. b. 127. qui non modo exemplo & autoritate, sed & *verbo nocent* subjectis, dum aliud nec docent, nec doceri sinunt, nisi quod quæstum vel auget vel servat. f. 154.

Effecerunt haud dubie talia Lutheri monita, ut a sophistis suspectus redderetur contemptus non philosophiæ tantum, sed & *interpretum, commentariorum, summarum, compendiorum &c.* constat id ex Sleidano, l. 3. aliisque probatis historiographis. verum enim vero gravissima fit injuria Luthero iisque, qui sequuntur eum, veræ eruditionis studio. præfixa est *commentario* Brentii in Prophetam Amos Lutheri epistola, quam emisit ex eremo Coburgensi, unde constat de Lutheri mente circa hoc constantissima. *non Brentium, sed Spiritum prædico, qui in te suavior, placidior & quietior est. - non quod illustribus patribus detrabere velim, sed quod putem admonitos omnes oportere, ut patrum scripta cum judicio legamus, secundum illam regulam Spiritus S: omnia probate. - verum hoc donum*

F

Dei

bi

Dei præ ceteris, in te singulariter amo & veneror, quod JUSTITIAM FIDEI tam fideliter & sincere urges in omnibus scriptis tuis &c. quoties, quæso, Lutherus laudavit commentarios Melanchthonis, quod eos non tam commentarios vulgares existimari vult, sed indices legende Scripturæ, & cognoscendi Christi. simili ratione ac fide parens eruditionis in tota Germania Melanchthon præf. in T. 2. Witt. notanter judicat, quod Lutheri versio, V. & N. T. tam sit perspicua, ut vice commentarii esse possit ipsa germanica lectio. Noluisse enim Lutherum detinere Christianos in suis scriptis, sed ad fontes deducere omnium mentes. Ipsam vocem Dei audire nos voluisse, hæc voluisse in multis accendi veram fidem & invocationem, ut Deus vere celebraretur, & multi fierent heredes vitæ æternæ. conf. F. C. p. 635. 668. 688. 698.

* Luth. 3. Dominica Adventus edit. Lun. agit de questione, an absque scandalo accepto possint corrigi vitia academiæ ejusmodi.

§. XXXX. Ad scripta polemica quod attinet ex Pathmo emissa, neque ea adversus ejus temporis rationem & bonum ecclesiæ pugnare judicanda sunt. Inventus enim, & nonnisi coactus, ac torrente rerum istius ævi abreptus, denuo prodiit in medium pro bono ecclesiæ, cui sese subducere, ipse quantumvis subductus, nefas ducebat. quo pertinet illud Lutheri in Latomum; suspicor, hominem credidisse, Lutherum aut e medio sublatum, aut perpetuo silentio damnatum esse, quo rursus publicum occuparent tyrannide sophistica. T. 2. Witt. Lat. f. 213.

Librum de confessione secreta Maimburgius primo loco exagitat; cujus ex libri proœmio decerpisse sufficiat
id

id unicum: ich habe oft Friede angeboten-geschrien und
 gelaufen/ zu Antwort mich erboten/ habe disputirt/bin
 nun auf zweyen Reichs-Tagen erschienen. es hat mich
 nichts geholffen. da hat kein Recht/ sondern eitel Frowel
 und Gewalt mir begegnet/ nicht mehr/ dann wiederruf-
 fen / aufgeleget / und alles Unglück gedrawet=ich kan
 nicht mehr thun / ich bin nu von dem Plan geschupfft.
 coll. T. 1. Jen. G. p. 501. T. 1. ep. p. 230. 27. 339. T. 2. Jen. L. f.
 257. sq.

Librum *adversus missas priuatas* compositum, fratri-
 bus suis Augustinianis Wittebergenfibus, quos illas ab-
 rogasse audierat, *ad firmandos & consolandos infirmos in isto,*
velut angulo terrarum dedicavit T. 2. Jen. L. f. 442. 467.
 confirmavitque in literis ad Spalatinum, *ob presentem per-*
ditionem animarum, in arce etiam, in ejusmodi privatis
 missis a se observatam T. 1. ep. p. 345. 345. 362. 365.

Eadem ratione *episcopis & diaconis* ecclesiae Witte-
 bergensis, de *voto Religionum disputantibus*, Martinus
 Lutherus, *servus ex Pathmo*, cum ad gratulatione misit
 theses 139. queis, præter mystica nonnulla n. 20. 21. & alia
 ex intimiore theologiae thesauro petita, de *voto Bernhar-*
di & Francisci n. 78. 79. 80. 123. ex historia ecclesiastica
 talia attigit, quæ modestiam judicii satis nobis appro-
 bant. *

* Habentur he theses in peculiari libello Witteberge 1558 notabili
 cum Lutheri præfatione excuso T. 1. Witt. L. f. 374. & T. 1. Jen.
 L. f. 490. nisi quod in Jenensi tomo L. verba (ex Pathmo) sunt
 omissa, & quod ob minus apte temporibus respondentem insertio-
 nem, hætenus tam frequens earum mentio, quod sciam, facta
 non est in hac historia. confer, si placet in libello Fratris mei von

der Erlösung / subjunctas notas historicas p. 9. in quibus ipsis p. 10-15. 27.-35 sequuntur complura testimonia Lutheri de salute, (quam jamjam habent renati, salva illa futura salute, quam expectant) & testimonia quidem ex Pathmo talia, quorum usus hodiernum est valde necessarius.

§. XXXXI. Mire facit huc præfatio scripti locupletioris *de votis monasticis* ad Joh. Lutherum Patrem, quo hic intelligat, *quantis signis & prodigiis* (quicquid illudat Bossuetus) Christus expertum ipsum *absolverit a laqueo, ut multis aliis filiis suis consulere per eum incipiat.* in epilogo, *per Christum oro, inquit, omnes, ut ante omnia suam conscientiam probent, ne forte hoc tentent novitate rei allecti; aut solo hominum contemptu vel odio* T. 2. Jen. lat. f. 478. sq. 514. b. quid, quæso, sanctius & circumspectius dici potuit? præsertim si conferas, quæ scripsit hanc in rem ex Pathmo T. 1. ep. 35. b. 363. b. 365. b. neque tamen evitare potuit, quin Natalis Alexander, ea ipsa, quæ Lutherus eo scripto de Bernhando repetiit, & circa Hieronymum ex H. E. recte monuit, contra Lutherum converteret T. 23. H. E. p. 465. 432. si placet, lege memorabilem historiam de Joh. Hilten Isenaci ante Lutherum ea propter crudelius habito, in apol. A. C. p. 276. (p. 278. 300. sq. laudatur ibidem liber de votis monasticis) T. 7. Jen. G. 254.

Adeo tantum non tædet reliquis scriptis *polemicis* percensendis, adversus Ambrosium Catharinum, Parisienses, & alios insistere ulterius. de quibus adversariis noster censet, non sic excæcaturum eos Christum, nisi, permittendo cæcitatem malorum, consulere rebus bonorum statuisset. T. 1. ep. p. 341. 2. Tim. III, 9. 13. Oremus igitur; ut Deus & Pater D. N. J. C. aliquando nos,,
revi-

revifat, fecundum omnia mirabilia fua, & oftendat illum, quem promifit, diem adventus gloriae Filii fui. T. 2. Jen. L. f. 378. 246. Der Ofter = Tag wird uns auch kommen / fo wollen wir dann fingen / Alleluja. es muß eine kleine Zeit gefchwiegen und gelitten feyn / ein wenig / fo fehet ihr mich nicht / und aber ein wenig / fo fehet ihr mich / sprach Chriftus. ich hoff / es fol ist auch also gehen. doch Gottes Wille / als der allerbeste / gefchehe. T. I. Jen. G. f. 454. b. (Jer. XXXVI, 26. 28. fq. Neh. VI, II. Judith. V, 24. 27. XIV, 12.)

§. XXXXII. Neque profecto nihil est, quod cum S. Iohanne in eremo, mulierem illam Apocalypticam in otio illo negotioso propius in spiritu contuitus, toties lamentabatur: *ego hic sedens tota die faciem ecclesiae ante me constituo, & illud video Ps. 88. nunquid vane constituisti omnes filios hominum? Deus, quam horrendum ira Dei spectrum est, abominabile illud Romani Antichristi regnum! quare tu, verbi minister, Melanchthonem Professore Academicum alloquitur, interim insta, & munit muros & turres Hierusalem, donec & te invadant. vocationem tuam & dona agnoscis.* p. 324. 330. Denique cum Latomus aliique toties objicerent, eum ab initio scripta sua Papae & Universitatibus submisisse; qualibus praedictis hodiernum innuntur Maimburgius, Natalis Alexander T. 23. H. E. p. 466. & Bossuet T. I. des Variations p. 24. 25: non poterat non, liberaturus se a suspitione doli & malitiae, (Matth. II, 9. 12. 16.) profiteri tunc aperte ac demonstrare, quam saniora longe iudicia ab iis serio tum praesumpserat. Hiob. XXXII, 7. fq. T. 2. Jen. L. f. 257. 244. Es. XXXII, 3. fq. XXXIX, 18. fq. Luc. XXIV, 20. Act. XXVI, 9. 10. fq. IV,

Apoc. I. 9.
XVII, 3.

9. 10. I. Cor. I, 20. 12. IV, 3. Sir. IV, 30. XXXIV, 14. Pf. CXVI, 11. neque in causa *ovium Christi* ipse solus, cum spe sua de *universitatibus* concepta excidisset, & adversariis suis quidvis liceret *scribere*, intra *silentii* limites coërceri volebat. T. I. Ep. pag. 364. conf. §. 23. Amos V, 13. Act. IV, 9. 10. 19. sq. Hiob. XIII, 19. 5. coll. XV, 10. sq.

§. XLIII. Dubitamus quoque, an futurum sit operæ pretium, animadvertere in *splendidas* illas *lautitias*, quibus partim Lutherum in Pathmo, partim Pallavicinus c. l. f. 44. partim Maimburgius quodammodo dolent. Matth. XI, 19. Act. XVII, 7. Pf. XXXI, 9. I. Sam. XX, 36. XXII, 13. forsan jucundum est & utile, hac occasione, pertexere historiam Lutheri, qui adolescens pauperculus A. 1498. in Isenacensem Scholam missus, in Cottarum familia hodiernum superstite, hospitium adeptus, factus postea tantus veritatis confessor, tantus præco pænitiæ & evangelii, per Isenacum *languido* corpore tendens Wormatiam, proscriptusque, prope Isenacum receptus & absconditus est, sub nomine Georgii nobilis, **Sunder George** / adstricta alvo longum per tempus laborans. quæ valetudo, ut solet, varie mentem ejus affecit, forte *Et ideo molestari se a Domino* ominantis, *ut ex ista cremo in publicum raperetur* T. I. ep. p. 335. *gratias, scribit, Christo, qui me sine reliquiis S. crucis non derelinquit!* p. 356. b. excurrit nonnunquam reficiendi corporis gratia, & quid in venationes heroum serio luserit, legi ibidem potest, si vacat. p. 350. b. sq. acceptis a Taubenheimio centum, & a Schartho quinquaginta aureis, *metuere incipit, ne Deus hic premiet, nolle se sic satiari.* p. 333. ex tali animo frugali & *superfluum* victum averfante, interpretanda ex æquo est
quere-

querela Lutheri de se *crapuloso* in solitudine; ut is ipse
 verborum suorum interpretes eam hyperbolen apte non
 minus quam candide παραφράσει: *tractat me vir loci hujus*
ultra meritum longe. ego hic otiosissimus & negotiosissimus sum,
 p. 334. *modo tandem non sim onerosus & molestus his homini-*
bus, p. 350. b. Philipp. IV, II. 12. sq. quæ de variis tenta-
 tionibus passim conqueritur in solitudine, summam
 ipse bono exemplo complectitur vir, sui ipsius omnium
 acerrimus censor, *adhuc sum stertens & otiosus ad orandum*
& opponendum, ut mihi vehementer displiceam & onerosus sim.
forte quod solus sim, & vos me non juvetis oremus queso & vi-
gilemus, ne in tentationem intremus p. 356. b.

§. XLIV. Qua veroratione ex chronologia histo-
 rica Pathmi, & ex descriptione tentationum eo tempore
 usitata, solide confutari possit inepta illa, a Natali Ale-
 xandro c. l. p. 433. 490, repetita fabula, de Lutheri magi-
 stro Diabolo, post Höpfnerum in Sax. evangel. p. 57. am-
 plissime ostendit V. L. à Seckendorf in *diff. hist. de Missa*
contra Cordemojum Abbatem Gallum a B. Sagittario
edita p. 37. 39. 46. sq. 55. 81. cujus refutationis compen-
dium ipse illustris autor *ὄν ἐν ἀγίοις* exhibet in *Hist. Luth.*
l. I. f. 168. recensetur ibidem verus sensus Lutheri doctri-
næ de libero arbitrio naturali, cujus fiduciam ex ethica
gentilium transferri in theologiam doluit, de ἀδυναμία ser-
vandæ legis naturali, de natura & gratia, aliisque capituli-
bus, perversæ expositioni obnoxiiis. contra Latomi cavilla-
tiones, Catharini, Parisiensium, Maimburgii aliorumque
a f. 161. usque 191. de capitibus doctrinæ, inquam, per-
verse interpretationi obnoxiiis. quid enim aliud nostra
doctrina esse potest in oculis impiorum, quam mera con-
tra

tradictoria, cum exigat & damnet *opera*, simul tollat & statuatur *ritus*. simul magistratum colat & arguat, similiter *peccatum* asserat & neget? Lutherus ex Pathmo Coburgensi quærit eruditissime. 2. Petr. III, 16. Prov. XXVI, 9. Ezech. XX, 49. Zephan. III, 4. 5. 1. Joh. II, 21. Joh. XII, 34. Rom. III, 8. VI, 1. 15. VII, 7. 13. IX, tot. 1. Tim. I, 8.

§. XLV. Sequitur tandem *egressus* Lutheri ex Pathmo Isennacensi, & reditus in Wittebergam suam, (non tam ille ad tempus quoddam perbreve, cum aliquando, paucis consociis, ex arce Warteburg Wittebergam excurrit, pro tenerrimo in oves affectu suo, hospitio Amsdorfii usus, clam Friderico Electore, dies aliquot cum amicis jucunde transegit, donec *reverteretur ad eremum suam*, uti constat ex T. I. ep. p. 367. sq. Matthesio c. 1. p. 32. & B. Seck. p. 183. b.) quam publicus ille reditus, cum latuisset a quartâ Maji A. MDXXI, ad quintam fere diem Martii usque MDXXII, & Wittebergæ *permanere* rursus induxisset animum. quo de reditu si sanum moderatumque ferri velit iudicium, affectus vere *pastorales* & *interiora* Lutheri consilia animadvertere oportet. 2. Cor. V, 13. Gal. IV, 12. Judæ. v. 15. obstare videbatur Friderici Electoris autoritas, *Josia*, ut vocat, ejus temporis, *bonis omnibus suspiciendi*, quem *involvere* causæ parcebat. T. 1. ep. p. 228. a. 271. a. T. 2. epist. 10. b. T. 2. Ien. L. f. 467. b. postulabat ergo subjectio & pietas, ut suum ex Pathmo reditum excusaret principi optimo. quod & factum T. 2. Ien. L. f. 515. sq. 248. & T. 2. ep. p. 46. sq. legitur.

Pallavicinus c. l. f. 61. n. 17. refert, *durius* illum ab Electore accepisse responsum, ob imminencia utriusque pericula; at Lutherum *satis expertum*, se jam Saxonis animo *potitum*, rescripsisse, *Dei negotia rationibus humanis* expen-

expendenda non esse &c. hæc profecto strictura * plane indigna est Christiano, nedum theologo. Equidem par-rhesia singulari & stupenda in tantis angustiis usus est; cu-jus momenta assequi non est omnium. sed vereor, ne cum rationibus *humanis*, *Dei* negotia contemptius ita, & cum ir-risione aliqua collidantur. quod non potest non maximo damno & scandalo esse mortalibus, divina *humanis* revera plus quam prompte postponentibus. tantum enim non est malum, factum quoddam ipsum *singulare* non capere, quam id tali ratione illusoria perstringere. quasi vero parvo constitisset Lutherum erumpere in ejusmodi verba, ad suum Principem: *quid faciam? urgent me causa inevitabiles, DEVS cogit & vocat.* neque tamen Pallavicinus omni sua ratione humana, meliorem, quam ferebat humanus ejus affectus & carnalis indoles, epistolæ Lu-theri epitomatores in historia sua agere potuit. at lega-tur *tota* Lutheri ad Electorem epistola, ut exhibet eam integro ordine B. Seck. l. c. f. 195.; & quidem collatis *pri-mis* Lutheri de reditu suo literis: confido, aliam longe epistolæ analyfin emerfuram. Sane Fridericus ipse, quem causa proprie attinebat, *Dei* negotium ab *humanis* rationibus, & inusitata ad stuporem usque Lutheri liber-tate, cum tenasset omnia, quæ tentari in tempore ada ver-tendum reditum necessarium existimabat, secernere non dubitabat, Es. XXXVI, 7. 15. 2. Chron. XXV, 9. sq. Sirac. XLIX, 4. animo autem suo *potiri* Lutherum tanto cum periculo non sivisset Princeps tam sapiens, nulli supersti-tiose obnoxius, nisi *Deum* timuisset. quo Deo solo Luthe-rum confidere, non seculari brachio, patefieri oportebat, ne tribueretur hominibus, quod erat supremi Nu-minis.

G

* Digne

* *Digne Lutherus de suspicacibus suis adversariis, in explicatione Ps. 118 cujus supra p. 36 mentionem fecimus: sie dachten nicht anders/ unsere Lehre stünde auf Herzog Friederichen/ und unser Trost und Hülffe wäre Menschen: Trost und Fürsten-Hülffe. solches nahmen sie bey ihnen selbst abe. Denn gleich wie sie/ verzweifelt und abtrünnig von Gott/ allen Trost und Hülffe auf Fürsten und Herren setzen: so meinten sie/ wir thäten auch also.- da Herzog Friederich von Sachsen lebete/ der theure werthe Fürst / des man nicht vergessen soll: Da trösteten sich beide geistl. und weltliche Tyrannen/ auf seinen Tod/ und sprachen: es ist umb zwey Augen zu thun; wenn dieselbige zu sind/ so lieget des Luthers Ketzerey auch. Esr. IV, 5. 6. sq. VIII, 21. 22. IX, 9. Ps. XLI, 6. CXLVI, 4. Esth. IV. 13. Dan. VI, 23. 2. Sam. XXII, 19. 20. 37. Es. XXXVI, 15. 21. XXXVII, 10. 14. Ebr. XI, 23. sq.*

§. XLVI. Sciunt & ipsi Romanenses, quid Lutherus non in *solius Friderici* aurem, sed coram ipso Cæsare, & ordinibus imperii Germanici W ormatiae 1521. circa d. 18. Apr. modeste admonuerit ex sacris literis; maximum imperiis periculum tunc incubuisse, cum *humanis tantum consiliis* atque prudentia civili resp. fuit administrata. se quidem gaudere, dum videat doctrinam multis offensionibus reddi obnoxiam, *propterea* quod proprium hoc sit evangelii, *Christus* ut, ubicunque doceatur; gravissimas contentiones excitet, etiam inter eos, qui naturæ vinculis, & sanguine sunt conjunctissimi. Matth. X, 34. Luc. XII, 51. sed dandam esse operam, ne Cæsaris *imperium* nuper susceptum & initum fiat *inauspicatum* & *infelix*.

§. XLVII. Maximopere præterea contendunt, una cum Pallavicino (f. 62,) Bosuetus, (T. 1. Var. p. 39. 56. 57.) Natalis Alexander (T. 23. H. E. p. 466. 493.) Maimburgius, similesque; pro autoritate sua *arroganter exæstuas-*
se

se Lutherum, quod Wittebergæ *se absente* Carolstadius aggressus quid fuerit; veritum hoc pacto *nomini* suo aliquid *derogatum* iri. Sed constat, vel ex Pathmi historia intra quam nos continemus, quid ex æquo & bono cenferi possit. laudaverat Lutherus ex eremo Augustinianos, quod *se absente* & *in scio* missas privatas abrogassent. gaudeo Wittepergam crescere *hoc maxime nomine*, quod *me absente* crescit, ut videat impius & fremat & desiderium ejus pereat, Christus autem perficiat, quæ incepit. unum non credo tibi, (Melanchthon) nempe quod scribis, vos errare *sine pastore*. hoc enim esset omnium tristissimum & acerbissimum auditu. donec enim tu, Amsdorfius & alii, adestis *sine pastore* non estis. noli sic loqui, ne Deus irascatur, quod *me* extollis nimis. ego sic gaudeo de vestra abundantia, ut mitissime feram *absentiam mei*. Coloss. II, 5. I. Cor. XV, II, III, 22. talia plura e Pathmo scripsit T. I. ep. p. 331. 335. 338. 340. 356. quibus negare nolumus Lutherum hominem errare *potuisse*, qui ipse tam ingenuè alia in causa *partim tentatus, partim indignatus, scripsisse se* excusat T. I. ep. p. 365. I. Sam. XXVI, 19. 20. neque dicimus, omnia in Luthero imitanda esse. ejusmodi autem arrogantiam, viro eique tam bene merito, quis bonus tribuat, sine certissimis indiciis? viro, inquam, de quo notum est, quo sensu ægre tulerit, *Christianos* velle vocitare *semetipfos Lutheranos*, a se & suo nomine. Viro, cui nunquam venit in animum, erigere ullibi *cathe dram Lutheri* infallibilem aut supereminentem, sicuti Romanenses *Cathedra Petri* superbiunt. nam non leve quid foret, sed summa malitia spiritualis, vicina tandem peccato in Spiritum S. si quis omnibus iis obsistat præfracte, quæ *ipsum autorem* non haberint, & ideo rem persequatur unice, quod absque ipsius geri videatur auspiciis. (Sir. XX, 24.) hisce compares, B. L. non tantum, quæ de summo dolore ex *intestina* Wittebergæ suæ discordia; quæ de precibus & imploratione Wittebergensium, ut rediret,

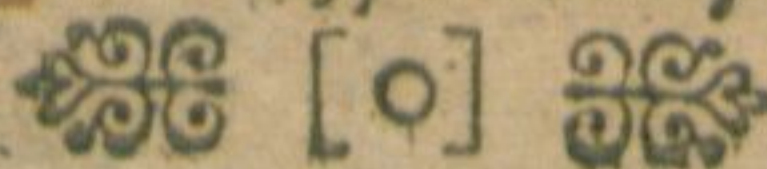
direct,

diret, quæ & de aliis ad Fridericum, aut ad familiares, de Carolstadio creberrime * jam ante reditum, aperuit; sed & ea, quæ dixit in septem homiliis, a dominica *Invocavit* usque, per omnes Septimanæ ejus dies habitis, ex Pathmo redux. verbi gratia: ich bin ja so fern nicht von euch gewesen / ihr hättet mich je mit Schrifften könt erreichen / in meyne euch herzlich / als ich meine Seele meyne. ich darf wohl und frey sagen / daß mir meiner Feinde kelner so viel leides gethan / als eben ihr meine Freunde / bey denen ich doch einen Rückhalt und Trost (so viel Menschen zuständig) solte haben. doch wirds Gott noch alles zum besten schicken / wo ihr nur folgen wollet. T. 1. Isleb. f. 83.- 97. Fiat tandem. hæc ipsa gratia nobis omnibus nostro hoc tempore turbulentissimo, a DEO PATRE omnis misericordiæ, per FILIUM mediatorem, in SPIRITU. S. unico consolatore nostro! Amen.

* Videtur Lutherus ad Carolstadii res respicere, quando ad Psalmum 22, cujus expositionem complebit circiter mensem Julium in sua Pathmo, ex improviso fere adnotabit: „ ego video quosdam satis morosos, qui, ut quæque arduissima elegerint vel audierint, ita statim ea sola passim coram omnibus jactant, tantum ut nova & mira afferre videantur. nullo prorsus habito neque rerum neque auditorum, neque locorum delictu & respectu, quorum intempestiva sapientia, dum non sapit ad sobrietatem, plurimos sine causa offendit, & verbo ac ministerio nostro non parum vituperii parit. qui si in mensura donationis suæ servirent Christo, haberent abunde, quod utiliter docerent, & multiformem Dei gratiam, sicut boni dispensatores, honorarent. fecerunt ii sane, ut inceperim timere & tædere, in iis versari, quæ communem captum excedunt præsertim quæ scitu necessaria adeo non sunt vulgo. scimus quidem theologiam esse omnibus fidelibus communem debere. sed rursus scimus, alios lactis esse participes tantum, alios capaces solidi cibi, & unam eandemque veritatem capi diversis modis. quos omnes attemperari omnium capacitati possibile non est, cum interim tamen ipsa veritate non fraudentur. Paulus etiam infirmos, ceremoniarum scrupulis vexatos, non vult robustæ fidei exemplis & doctrinis offendi. sed quid moror? longum iter per præcepta, compendium habet Charitas, quæ facile nos omnia in omnibus erudiret. habentur hæc T. 2. Lat. Ien. f. 1. 227. 250. quis recte uti si cupias, necesse est, ad nucleum usque penetres sententiæ. nota igitur in genere, quod ad recte interpretanda quorumcunque Scripta ad præcipue requiritur, ut cognita sit autorum perpetua sententiæ, totusque rei ductus, & integra series, cui postea congruat applicatio.

Addenda- p. 29. §. 30. l. 1. ad) est adde nosse.

P. 33. l. 21. ad congregiendum) adde: obseruet L. B. methodum disputandi γυνσιως Lutheranam.

lsta-
æ di-
nnes
atia:
mit
eine
ein-
/ bey
n zu-
esten
tan-
rbu-
UM
nen.
positio-
abit:
ierint,
rre bi-
dele-
, plu-
parit.
tiliter
cerunt
cedunt
m esse
s tan-
s, quos
sa be-
, non
prace-
ur hac
pene-
cripta
lus, &
nunt
bedine

Pon. Voj 5844 QK

ULB Halle

3

004 965 841

OK. 191.
PATH
IN A

OK. 191
ANIM
Adversus

Pro Mag

CHRIST

nunc recus

Litteris C

III, 721 721
HERI
VRG

RICAL
s historio-

Facultate

LARIO,

CVI.

VS,

ot utiliorib9.

ad. Typogr. = 66.

Vg
3844

Kodak
LICENSED PRODUCT

© The Tiffen Company, 2000

KODAK Color Control Patches

Inches
Centimetres

Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black